

TÜRKİYE’DE İNSANA YAKIŞIR İŞ VE EKONOMİK BÜYÜMENİN GÖRÜNÜMÜ

Bahar YOLVERMEZ¹

Öz

Sürdürülebilir kalkınmanın temel hedeflerinden biri olan insana yakışır iş ve ekonomik büyüme, sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanması, tam ve verimli istihdamın teşvik edilmesi, herkes için adil ve insana onuruna yakışır iş fırsatlarının istikrarlı bir şekilde gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır. ILO’nun 2024 raporuna göre, iş arayan sayısının 2 milyon artması ve küresel işsizlik oranının %5,2’ye yükselmesi beklenmektedir. Küresel düzeyde, çalışan yoksullar, kayıt dışı istihdam ve gelir eşitsizliği artmıştır. İnsana yakışır iş, üretken iş, adil ücret, iş sağlığı ve güvenliği, sosyal koruma ve sosyal diyalog unsurlarını içeren iş fırsatlarını ifade etmektedir. İnsana yakışır işler, adil bir küreselleşme ve yoksullukla mücadele için kritik öneme sahiptir. İşgücü piyasalarında insana yakışır işlerin var olması ve sayısının artırılması ile sürdürülebilir ekonomik büyüme hedefine ulaşabilmektedir. Çalışmada, TÜİK SKA verileri esas alınarak Türkiye’de insana yakışır ve ekonomik büyümenin görünümünün ortaya konulması amaçlanmıştır. Türkiye’de sürdürülebilirlik bilincinin artmasıyla üretim ve tüketim anlayışlarında değişim yaşandığı ancak insana yakışır iş açığının devam ettiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İnsana Yakışır İş, Ekonomik Büyüme, Sürdürülebilir Kalkınma
JEL Sınıflandırması: Q0, 047

OUTLOOK FOR DECENT WORK AND ECONOMIC GROWTH IN TURKEY

Abstract

Decent work and economic growth, one of the fundamental goals of sustainable development, aims to ensure sustainable economic growth, promote full and productive employment, and ensure that fair and dignified work opportunities are consistently provided for everyone. According to the ILO’s 2024 report, the number of job seekers is expected to increase by 2 million and the global unemployment rate is expected to rise to 5.2%. At the global level, the working poor, informal employment, and income inequality have increased. Decent work refers to job opportunities that include productive work, fair wages, occupational health and safety, social protection, and social dialogue. Decent work is of critical importance for a fair globalization and the fight against poverty. Sustainable economic growth can be achieved by having decent jobs in labor markets and increasing their numbers. The study aims to reveal the outlook of decent and economic growth in Turkey based on TÜİK SDG data. It is observed that with the increase in sustainability awareness in Turkey, there has been a change in production and consumption approaches, but the decent work deficit continues.

Keywords: Decent Work, Economic Growth, Sustainable Development
JEL Classification: Q0, 047

¹ Öğr. Gör., Kültahya Dumlupınar Üniversitesi, Rektörlük, e-posta: bahar.yolvermez@dpu.edu.tr, ORCID iD: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0002-7688-8582>

1. GİRİş

Günümüzde yaşanan ekonomik, çevresel ve sosyal huzursuzluk sürdürülebilirlik kavramını gündeme getirmiştir. Sürdürülebilirlik kavramının ön plana çıkmasıyla birlikte, ülkeler toplumsal kalkınma stratejileri oluştırmaya ve geliştirmeye başlamıştır. Sürdürülebilir kalkınma diğerk bir adıyla Brundtland-sürdürülebilirlik, “bugünün kaynaklarını gelecek nesillerin ihtiyaclarını karşılama yetisinden yoksun bırakmamak şartıyla tüketme” olarak tanımlanmaktadır (Bourdeau, 1999). Sürdürülebilir kalkınma adı altında, ilk olarak çevresel kaygılara çözüm bulma anlayışı, çevresel kaygıların ekonomik ve sosyal kaygılar giderilmeden sağlanamayacağı ve tüm bu faktörlerin sistemsel olarak birbirine bağılı olduğı anlayışıyla değışime uğramıştır (Gedik, 2020: 197). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 2030 sürdürülebilir kalkınma gündeminin temelini oluştıran Dünyamızı Dönüştürmek: 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi’ni (Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development) 2015’te onaylamıştır. Böylelikle, 2015’te sonra eren Milenyum Kalkınma Hedeflerinin yerini sürdürülebilir kalkınma amaçları olarak tanımlanan 17 amaç ve 169 alt hedefler almıştır. Kurumlar Arası ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedef Göstergeleri Uzman Grubu (IAEG-SDG), 169 amaçlara ulaşılmasını ölçmek amacıyla 230 gösterge açıklamıştır (GBD 2015 SDG Collaborators, 2016: 1813).

İlk kez Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından gündeme getirilen insana yakışır iş kavramı, sürdürülebilir kalkınma amaçları arasında yer almaktadır. İnsan onuruna yakışır iş, adil ücret ve çalışma koşullarının, eşit işe eşit ücretin, iş sağığı güvenliğinin, sosyal güvenlik ve çalışma haklarının var olduğı işleri ifade etmektedir. G20 ülkelerinde enflasyona bağılı olarak net gelirde ve yaşam standartlarında düşme gerçekteşmiştir. Aşırı yoksulların sayısında 1 milyon, orta düzeyde yoksul çalışanların sayısı 8,4 milyon oranında artış göstermiştir. Günümüzde, yaklaşık 2,2 milyar insan 2 ABD Doları olarak belirlenen aşırı yoksulluk sınırının altında gelir elde etmektedir (ILO, 2024). Adil ücret ve istikrarlı bir istihdamın olduğı ekonomilerde yoksulluğun üstesinden gelinebilir. Bununla birlikte, 2016-2030 arasında küresel işgücü piyasasına yeni girecekler için ilave 470 milyon işe ihtiyaç bulunmaktadır. Bu durum, her yıl 30 milyon yeni iş imkânı yaratılması gerektiğı anlamına gelmektedir (UNDP, 2024). Yoksulluk ve işsizliğin fazla olması sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanmasında engel teşkil etmektedir. İnsana yakışır işlerin yer aldığı bir işgücü piyasasında istikrarlı, kapsayıcı bir sürdürülebilir ekonomik büyüme sağlanabilir. Çalışmada, sürdürülebilir kalkınmanın temel amaçlarından biri olan insana yakışır iş ve ekonomik büyüme hedefine ulaşılması hususunda Türkiye’nin mevcut durumunun analiz edilmesi amaçlanmıştır. Ülkeler, mevcut kaynakların tamamını tüketmeden gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakma hedefini taşıyan sürdürülebilir kalkınma amaçlarına 2030’a kadar ulaşılmayı hedeflemektedir. Küresel olarak yaşanan işsizlik ve yoksulluk sorunun çözme de insana yakışır iş ve ekonomik büyüme amacı önem arz etmektedir. Türkiye’de insana yakışır iş ve ekonomik büyüme amacının mevcut durumun analizi, toplumsal refah ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında alınacak sosyal politikalar açısından öngörü elde edilmesine yardımcı olmaktadır. Çalışmanın amacı doğırltusunda, araştırmada Türkiye’nin insana yakışır iş ve ekonomik büyüme amacına ulaşmada hangi aşamada olduğı sorusuna yanıt aranmaktadır. Araştırma probleminin cevaplanabilmesi için amacın göstergelerinden elde edilen verilerle Türkiye’nin mevcut durumu ortaya konulmuştur.

Çalışmada, öncelikle insana yakışır iş kavramı ele alınmış, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme amacı ve alt amaçları açıklanmıştır. Sonrasında, Türkiye’nin insana yakışır iş ve ekonomik büyümenin görünümü TÜİK SKA verileri esas alınarak analiz edilmiştir. Son olarak elde edilen verilerle Türkiye’nin insana yakışır iş ve ekonomik büyüme görünümünün genel bir değıerlendirilmesi yapılmıştır.

2. İNSANA YAKIŞIR İŞ KAVRAMI

İnsana yakışır iş kavramına ilişkin ilk tartışmalar, 1960’lardan sonrası ortaya çıkan yaşam kalitesinin yalnızca ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik gibi ekonomik parametreler üzerinden tanımlanmasını eleştiren Sosyal Göstergeler hareketi içerisinde tanımlanan yaşam kalitesi kavramına dayanmaktadır (Burchell vd., 2014: 461; Yücel ve İzdeş, 2017: 6). 1980 sonrası Keynesyen politikaların terk edildiği ve ihracata dayalı büyüme modeliyle neoliberal politikalara dönüşüm gerçekleşmiştir. Bu model, ekonomik büyüme ve kalkınmanın rekabet gücü ile sağlandığı düşüncesine dayandığından işgücü piyasalarının esnekleştirilmesini zorunlu kılmıştır. İşgücü piyasalarında esnekleşme, çalışma hayatında çeşitli riskleri ve güvencesizlikleri ortaya çıkararak gelir eşitsizliğini giderek artmasına neden olmuştur (Standing, 2011: 1-6; Gönerigök ve Oğur, 2018: 140-141). Munck’a göre küreselleşme süreciyle yaşanan ekonomik ve sosyal dönüşümler, sermaye birikiminin hızlı bir şekilde yayılmasına ve kapitalist olmayan alanların kapitalist sisteme eklenmesi sonucunda yeni küresel bir işçi sınıfı yaratmıştır (Munck, 2013: 747). Tüm bu gelişmelerle birlikte, gelişmiş ülkelerde çalışanlar yasal düzenlemeler ile koruma altına alınmıştır. Ancak işçi sınıfının büyük bir çoğunluğu neredeyse tüm ülkelerde özellikle kırılgan gruplar arasında yer alan kadınlar çalışma yaşamında ayrımcılığa maruz kalmış, bazı ülkelerde de zorla çalıştırılma, kölelik ve çocuk işçiliğinin yaygınlığı söz konusu hale gelmiştir (Günaydın, 2015: 124). 1990’lardan itibaren küreselleşmenin getirdiği yoksulluk ve işsizlik sorunları uluslararası kuruluşlar, ulusal kurumlar ve örgütlerin gündeminde yer almaya başlamış ve bu sonuçlara yönelik itirazlar da artmıştır. Bu itirazlar, ILO’nun insana yakışır iş programının temelini oluşturmuştur (Erdoğan ve Kutlu, 2014: 81). Bu dönemde, İngiltere ve ABD’de ikili (dual) emek piyasaları teorisi çerçevesinde “iyi işler, kötü işler” olarak adlandırılan sınıflandırmalarla çalışma yaşamının kalitesi kavramı ön plana çıkmıştır (Işığışık, 2018: 303).

İlk defa 1999’da 87. Uluslararası Çalışma Konferansı’nda, ILO Genel Müdürü Juan Somavia tarafından “Decent Work/İnsana Yakışır İş” adlı rapor aracılığıyla gündeme getirilen insana yakışır iş kavramı, işgücü piyasasında yer alan kişilerin adil ve yeterli bir gelire sahip olduğu, çalışma haklarının koruma altına alındığı, sosyal güvencesi olan ve üretken çalışma şeklinde tanımlanmaktadır. Kavram, İngilizce’de “decent work” olarak ifade edilirken, “düzgün iş”, “insan onuruna yakışır iş”, “insancıl iş” ve “saygın iş” olarak adlandırılmaktadır. Tüm çalışanlar kapsama alınmakla birlikte, özellikle adil olmayan çalışma koşullarında insan onuruna yakışır olmayan ücretlerde çalışanların korunmasına odaklanılmıştır (Çetinkaya ve Yıldırım, 2012: 154-155; Günaydın, 2015: 125; Işığışık, 2018: 304; Kapar, 2007: 2; Tınar ve Ulusoy, 2017: 116; Çolak, 2019: 78-79; Palaz, 2005: 480; Çetin Aydın, 2021: 19). Sürdürülebilirlik ve yoksulluğun azaltılması bağlamında kadın ve erkek çalışanların eşit çalışma koşullarından faydalanılması üzerinde durulmaktadır (Günaydın, 2015: 123). İnsana yakışır iş göstergelerinin mevcut durumun iyileştirilmesine yönelik gerçekçi, ölçülebilir ve güncel verilerden oluşması gerekmektedir. Göstergelerin, yoksulluk ve ekonomik büyüme ile ilişkisinin ortaya konulması önem arz etmektedir. Göstergelerde, ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre önemli farklılıklar gözlemlenmektedir (Anker vd., 2002: 3-4).

İnsana yakışır iş, kişilerin iş sağlığı ve güvenliği koşullarına uygun, sosyal güvenlik haklarını içeren, çalışma haklarına sahip olduğu ve sendika vb. temsilci araçlarla kararlara katılabilme ve söz sahibi olabilme imkânı sağlayan iş olarak tanımlanmaktadır (Işığışık, 2018: 303-304). Kavram, cinsiyet eşitliğine dayalı iş bulabilme fırsatını, zorla çalıştırmanın olmadığı, adil ücret anlayışının hâkim olduğu, istihdam eden işyerlerinin sürdürülebilir kalkınma hedeflerini esas aldığı ve iş-yaşam dengesinin kurulabildiği boyutlara sahiptir (Anker vd., 2002: 2-3). Böylelikle, çalışanların kariyer gelişimleri olumlu yönde etkilerken firmaların sürdürülebilir kalkınma amaçları kapsamında rekabet edilebilirliğini arttırmaktadır (Çetin Aydın, 2021: 21). Yoksulluğun azaltılması yönünde insana yakışır işlerin en büyük

katkısı istihdamı yalnızca niceliksel olarak değil niteliksel olarak da ele almasıdır (Kaya, 2020: 69). İstihdam fırsatlarının artırılmasının yanı sıra işlerin kabul edilebilir niteliklere sahip olması gerekmektedir (Çetinkaya ve Yıldırım, 2012: 155; Günaydın, 2015: 125).

İnsana yakışır iş kavramını kapsamlı bir bakış açısıyla değerlendirmek en doğru yaklaşım olacaktır. İnsana yakışır iş kapsamlı bir bakış açısıyla ele alındığında (Erdut, 2003: 148); ILO’nun işlevleri olarak “evrensel bir hedef”, ekonomik büyüme ve kalkınma açısından bir “çerçeve”, bu çerçeveyi dolduracak program ve faaliyetlerin organize edilmesi için bir “yöntem”, ILO’nun dış diyalog ve ortaklığını sağlayan bir “platform” niteliği taşıdığı söylenebilir (Işığık, 2018: 304).

ILO’nun insana yakışır işe dair hukuki düzenlemeleri ve politikaları bulunmaktadır. Bireylerin çalışma haklarını özgürce kullanabilmesine ilişkin ILO’nun 122 Sayılı İstihdam Politikası Sözleşmesi bulunmaktadır. Temel haklar boyutu ilk olarak İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde ele alınmış, 1998’de Çalışma Yaşamının Temel Hakları ve Prensipleri Bildirgesi ile birlikte kapsamlı bir düzenleme getirilmiştir. Sosyal adalet ile kalıcı evrensel ve kalıcı barışın sağlanabileceğine vurgu yapılmaktadır. Zorla çalıştırmanın ve çocuk işçiliğinin engellenebilmesi ve tüm önlemlerin alınabilmesi adına 105 sayılı Zorla Çalıştırmanın Kaldırılması, 138 sayılı Asgari Yaş Sözleşmesi, 182 sayılı En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi kabul edilmiştir. Bu sözleşmeler, bireylerin ve çocukların yasadışı zorla çalıştırılmasını, çocukların çalışma yaşına sınır koyarak çocuk ticaretini ve köleliğini engellemektedir (Çetin Aydın, 2021: 22).

Sosyal koruma ve sosyal güvenlik haklarına ilişkin ILO’nun 102 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Standartları Sözleşmesi ve 202 sayılı Sosyal Koruma Önerisi bulunmaktadır. 102 sayılı sözleşmede, dokuz sosyal güvenlik alanı da kapsama alınmaktadır. Sosyal koruma, eğitim, sağlık, asgari gelir güvencesi, temel sağlık hizmetlerine erişim, beslenme, bakım vb. alanları kapsamında oldukça geniş bir çerçevede ele alınmaktadır (Dur, 2015: 147). Diğer yandan, örgütlenme özgürlüğü ve sosyal diyalog insana iş yakışır iş kavramının en önemli boyutlarından biridir. Çalışanların kendi örgütlerini kurabilmesine veya mevcut örgütlere üye olabilmesine olanak sağlayan ILO’nun 87 sayılı Örgütlenme Özgürlüğü ve Örgütlenme Hakkının Korunması Sözleşmesi ve işverenlerin sendikalara müdahalede bulunamayacağı, çalışanların istedikleri sendikaya üye olabilmesine ve üye olduklarında da işverenleri tarafından herhangi bir yaptırım uygulanmasına engel olan ILO’nun 98 sayılı Örgütlenme ve Toplu Pazarlık Sözleşmesi bulunmaktadır. Bununla birlikte, eşit işe eşit ücret kavramının vurgulandığı cinsiyete dayalı ücret eşitliğini esas alan 100 sayılı Eşit Ücret Sözleşmesi ve eşitlik kavramı çerçevesinde iş ve meslek edinmede ayrımcılığın sona erdirilmesini ve tüm önlemlerin alınmasını vurgulayan 111 sayılı Ayrımcılık (İş ve Meslek) Sözleşmesi bulunmaktadır (Çetin Aydın, 2021: 22).

ILO, ülkelerin zaman içerisindeki gelişimlerini takip edebilmek ve karşılaştırma yapabilmek amacıyla kapsamlı bir endeks oluşturma girişiminde bulunmuştur. Ancak bu girişim, çok boyutlu bir kavramın basitleştirilmesine yol açacağı iddiası ile eleştirilmiştir. Bu eleştiriler sonrasında ILO, bir endeks oluşturmak yerine kavramın her boyutunu kapsayan yeni göstergelerin geliştirilerek ülkelerin benzer bir metodoloji kullanmasını desteklemeye karar vermiştir (Yücel ve İzdeş, 2017: 7). ILO, insana yakışır iş amacına erişilebilmesi amacıyla küresel ve bölgeler olarak birçok faaliyet yürütmüştür. İlk olarak 2000’de İnsana Yakışır İş Kılavuz Programı uygulanmaya başlanmıştır. Bunu takiben, 2005’te gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Zirvesi ile 150 ülke lideri bir araya gelerek insana yakışır iş ile ilgili ulusal ve uluslararası politikaların bütünleştirilmesi yönünde karar alınmıştır. Bununla birlikte, 2007’de Adil Küreselleşme Forumu’nda, dünya çapında bir dille kampanyası başlatılarak başta sendikalar, sivil toplum örgütleri, siyasiler, çeşitli kuruluşlar ve insan onuruna yakışır iş koşullarının desteklenmesini isteyen binlerce kişiden toplanan imzalarla insan onuruna yakışır bir iş ve yaşam için ortak talepler ortaya konmuştur. Günümüzde ILO, faaliyetlerini İnsana Yakışır İş Gündemi çerçevesinde

İnsana Yakışır İş Ülke Programları aracılığıyla yürütmektedir. Bu programlar öncelikleri ve hedefleri ulusal kalkınma çerçeveleri içinde tanımlamaktadır (Işığışok, 2018: 308).

3. İNSANA YAKIŞIR İŞ VE EKONOMİK BÜYÜME AMACI VE ALT AMAÇLARI

2015’te insana yakışır iş kavramı sürdürülebilir kalkınma amaçlarına dahil edilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma amaçlarının sekizinci amacı insana yakışır iş ve ekonomik büyümenin sağlanmasıdır. Kadınlar, çocuklar, yoksullar ve marjinal grupları temel hedef alan insana yakışır iş kavramının ekonomi politikalarına entegre edilmesi vurgulanmaktadır (Aca ve Akdamar, 2022: 272).

Sürdürülebilir kalkınmanın temel hedeflerinden biri olan insana yakışır iş ve ekonomik büyüme amacı, sürdürülebilir, dengeli ve kapsamlı ekonomik büyümeyi gerçekleştirmeyi, tüm bireyler için adil iş olanaklarını desteklemeyi, üretken ve ekonomideki mevcut faktörlerin tümünün kullanıldığı tam istihdamı teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu hedefe ulaşmaya yönelik belirlenen yönlendirici unsurları içeren on iki alt amaç bulunmaktadır. Bu alt amaçlar, sürdürülebilir ve kapsamlı bir ekonomik büyümeyi sağlamayı, işsizliğin azaltılması ve istihdamın artırılması, çalışma şartlarının iyileştirilmesi, gelir eşitsizliğinin azaltılması ve kayıt dışı istihdamı önleme gibi hedefleri içermektedir. Alt amaçlar, küresel olarak ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanmasına yönelik stratejik bir kılavuz sunmaktadır (UN Türkiye, 2024).

3.1.Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme

Sürdürülebilir ekonomik büyüme hedefi, ulusal şartlar doğrultusunda kişi başına düşen gelir artışının sürekliliğinin sağlanması ve özellikle gelişmemiş ülkelerde gayri safi yurt içi hasılanın yıl bazında en az %7 oranında büyümesini amaçlamaktadır. Bununla birlikte, kapsamlı ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanmasını, adil gelir dağılımını ve ekonomik fırsatlara erişimin artmasını hedeflemektedir. Bu hedefin ölçüm göstergesi, kişi başına düşen reel Gayri Safi Yurt İçi Hasıla’nın yıllık büyüme hızıdır (UN Türkiye, 2024). Reel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla’daki artış ve üretim imkânları eğrisinin sağa kayması ekonomik büyümenin sağlandığını göstermektedir (Kartal ve Mütefekkir, 2020: 2). Bu gösterge, bir ülkenin ekonomik büyüme performansını değerlendirirken gelirin gerçek değerinin ve vatandaşların yaşam standartlarının artışını gözlemlemeye yöneliktir. Reel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) da uzun dönemde istikrarlı artış sağlanmışsa sürdürülebilir ekonomik büyüme hedefine ulaşılmıştır (Dübüş, 2017: 89). Bu bağlamda, sürdürülebilir ekonomik büyümenin gerçekleşmesi, uluslararası kalkınma çabalarının önemli bir bileşenini oluşturmaktadır.

3.2. Ekonomik Üretkenlik için Çeşitlendirme, Yenilikçilik ve İyileştirme

Ekonomik üretkenlik için çeşitlendirme, yenilikçilik ve iyileştirme hedefi, ekonomik verimliliğin ve çeşitliliğin artırılması yönelik ekonomiye önemli derecede katkı sunan yüksek değer üreten ve emek-yoğun sektörleri teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Böylelikle, sürdürülebilir büyümenin sağlanabilmesi için ekonomi daha dinamik ve rekabetçi hale gelmiş olacaktır. Gelir düzeyinin ve işgücü verimliliğin artırılabilmesi için teknolojide ilerleme, yenilikçi adımlar ve çeşitlendirmenin olması gerekmektedir. Bu hedef, çalışan kişi başına reel GSYİH yıllık büyüme hızı ile ölçülmektedir (UN Türkiye, 2024). Kişi başına reel GSYİH, üretken ve verimli ekonominin en önemli değerlendirme araçlarından biridir. Bu gösterge, bir ülkedeki işgücünün ekonomik katkısını ölçerek ekonomik büyümeyi ve kalkınmayı analiz etmek için kullanılmaktadır (Peçe, Ceyhan ve Akpolat, 2016: 138). Bu çerçevede, ekonomik çeşitlendirme ve yenilikçilik politikalarının uygulanması, ekonomik büyüme ve refahın artırılmasında kilit öneme sahiptir. Yenilik kavramının en yaygın kabul gören tanımı, OECD Oslo Kılavuzu’nda yer almaktadır. Bu kılavuza göre, yenilik, “işletme içi organizasyonda, uygulamada ve dış ilişkide ileri derecede iyileştirilmiş ya da yeni bir mal veya hizmetin, işleyişin, pazarlama yönteminin ve organizasyonel yöntemin gerçekleştirilmesidir” (OECD ve EUROSTAT, 2005: 50). Yenilik,

sürdürülebilir ulusal ve uluslararası rekabet gücünün ve uzun vadeli ekonomik büyümenin anahtarı olarak nitelendirilmektedir (Shefer ve Frenkel, 1998: 187).

3.3. İş Yaratmayı ve İşletmelerin Büyümesini Destekleyen Politikaların Artırılması

İş yaratmayı ve işletmelerin büyümesini destekleyen politikaların güçlendirilmesi amacı, insana yakışır işlerin yaratıldığı, girişimciliğin, yenilikçiliğin, yaratıcılığın, üretim faaliyetlerinin arttırıldığı ve teşvik edildiği kalkınma odaklı politikaların desteklenmesini ve mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansal erişim desteğiyle birlikte, kurumsal ve resmi bir yapıya geçiş yapmasını ve büyümesini sağlamaktır (UN Türkiye, 2024). Böylelikle, işletmeler büyüme potansiyellerini gerçekleştirebileceği kaynaklara kolaylıkla erişebilecek ve işgücü piyasasında güvenceli bir şekilde yer alabilecektir. Ölçüm göstergesi olarak, cinsiyete göre tarım dışı sektörde sosyal güvenlik kapsamında kayıtlı olmayan istihdam oranı kullanılmaktadır. Bu oran, işletmelerin resmiyet düzeylerini ve iş güvencesini değerlendirmek için önemli bir kriterdir. Ekonomide yer alan sektörlerin tarihsel dönüşümüne bakıldığında, tarım sektörü ekonomiye en hâkim sektörken Sanayi Devrimiyle birlikte, yerini hizmet ve sanayi sektörüne devretmiştir (Us ve Akbıyık, 2023: 26). Marjinal ve atipik olarak da adlandırılan standart dışı çalışma biçimleri, tam süreli işler dışında yer alan istihdam biçimlerini ifade etmektedir. Geçici, kısa süreli, gündelik ve mevsimlik vb. bu çalışma biçimleri arasında yer almaktadır. Atipik çalışma biçimi genellikle hizmet sektöründe yer almaktadır (Güloğlu, Korkmaz ve Kip, 2003: 77). Günümüzde istihdam oranında en büyük pay hizmet sektöründe olduğundan kayıt dışı çalışma biçimlerinin en fazla hizmet sektöründe ve atipik çalışma biçimlerinde olduğu görülmektedir. Gelişmişlik düzeyi fark etmeksizin tüm ülkelerde sermaye birikimine bağlı olarak enformel işgücü piyasasında mutlak ve göreceli olarak büyüme gerçekleşmiştir. Özellikle de gelişmekte olan ülkeler de enformel işgücü bir istihdam kaynağı olarak kullanılmıştır (Erdut, 2005: 13). Bu alt amaç, işletmelerin resmi olarak tanınması, kayıt altında faaliyet göstermesi ve istihdamın güvenceli ve korumalı bir şekilde sağlanması gerekliliğini vurgulamaktadır.

3.4. Tüketimde ve Üretimde Kaynak Verimliliğinin Artırılması

Tüketim ve üretimde kaynak verimliliğinin artırılması hedefi, 2030'a kadar küresel düzeyde tüketim ve üretim süreçlerinin daha etkin bir şekilde yönetilmesini ve kaynakların verimli bir biçimde kullanılmasını sağlamaktır. Bu bağlamda, ekonomik büyümenin çevresel etkilere olan bağımlılığının azaltılması ve çevre dostu üretim yöntemlerinin benimsenmesi teşvik edilmektedir. Sürdürülebilir Tüketim ve Üretim İçin 10 Yıllık Çerçeve Programı kapsamında, özellikle gelişmiş ülkelerin liderliğinde, ekonomik büyümenin doğal kaynak tüketimiyle ilişkisini zayıflatmak için çeşitli önlemler alınmaktadır. Bu kapsamda, madde ayak izi, kişi başına düşen madde ayak izi ve GSYİH başına madde ayak izi gibi ölçüm göstergeleri, tüketim ve üretimdeki kaynak verimliliğinin izlenmesinde kullanılmaktadır. Ayrıca, yurt içi madde tüketimi, kişi başına düşen yurt içi madde tüketimi ve GSYİH başına yurt içi madde tüketimi gibi göstergeler de bu sürecin değerlendirilmesinde önemli rol oynamaktadır (UN Türkiye, 2024). Bu göstergeler, ekonomik faaliyetlerin doğal kaynak kullanımı üzerindeki etkilerini analiz ederek sürdürülebilir tüketim ve üretimin teşvik edilmesine katkıda bulunmaktadır (Sustainable Development Report, 2020).

3.5. Tam İstihdam ve Eşit Ücretli, İnsana Yakışır İş

Tam istihdam ve eşit ücretli, insana yakışır iş hedefi, 2030'a kadar gençler ve engelliler de dahil olmak üzere tüm kadın ve erkeklerin istihdam olanaklarına adil ve eşit şekilde erişim sağlamasını ve iş dünyasında eşitlik ilkesinin tam anlamıyla benimsenmesini amaçlamaktadır. Bu hedefin başarılmasıyla işgücü piyasasında yer alan her bireyin yetkinlikleri doğrultusunda değerlendirilmesi ve ücretlendirilmesi beklenmektedir. Ölçüm göstergeleri arasında, cinsiyet, yaş ve engellilik durumuna

göre kadın ve erkek çalışanların ortalama saatlik kazançları ile cinsiyet, yaş ve engellilik durumuna göre işsizlik oranı yer almaktadır. Bu göstergeler, iş dünyasında fırsat eşitliği ve adil istihdamın sağlanması yönündeki ilerlemeyi izlemek ve değerlendirmek için kullanılmaktadır (UN Türkiye, 2024). II. Dünya Savaşı sonrası, Altın Çağ olarak da adlandırılan dönemde, ekonomik büyüme tam istihdam politikalarıyla ve sosyal güvencelerle özdeşleşmiştir. 1970’li yıllarda küreselleşme sürecinin etkisiyle, bu model köklü bir değişime uğramış ve neoliberal politikalara geçiş yapılmıştır. Bu dönemde uygulanan neoliberal politikalar, işsizlik ve eksik istihdam ile ilgili daha önceki dönemlerde devletin üstlendiği yükümlülükleri ortadan kaldırarak esnek emek piyasaları ile tam istihdamın kendiliğinden sağlanacağını öngörmektedir (Göker ve Dane, 2013: 104). 1980 sonrası istihdamın arttırılmasına yönelik çözüm arayışlarında en fazla tercih edilen yaklaşım, işgücü piyasasının yeniden yapılandırılması anlayışı olarak karşımıza çıkmaktadır. IMF ve Dünya Bankası bu yapılandırmayı ikinci jenerasyon reformlar olarak nitelendirmektedir (Selamoğlu, 2002: 34). Diğer yandan, Post-Keynesyen yaklaşıma göre, piyasa tam istihdamı sağlayamayacağından devletin aktif müdahalede bulunması gerekmektedir. Devlet, toplam talep yönetimiyle yatırımları, sermaye birikimini ve ekonomik büyümeyi artıran ya da işveren rolü üstlenmiştir. Fakat sermaye yoğun teknolojilerin varlığı veya ithal girdi oranlarının artmasıyla ekonomik büyüme sürekli istihdam yaratamayabilir. Devletin işveren rolünün hâkim olduğu anlayışa göre, tam istihdam konusunda netlik söz konusuysen toplam talep yaklaşımında böyle bir durum söz konusu değildir (Göker ve Dane, 2013: 111). İnsana yakışır iş ve ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için tam istihdama dayalı ekonomik kalkınma anlayışının yeniden var olması gerektiği görülmektedir.

3.6. Gençlerin İstihdamı ile Genel ve Mesleki Eğitimlerinin Desteklenmesi

Gençlerin istihdamı ve mesleki eğitimlerinin desteklenmesi hedefi, 2020’ye kadar işsiz ya da eğitim görmeyen gençlerin oranının belirgin bir şekilde azaltılmasını amaçlamaktadır (UN Türkiye, 2024). Böylelikle, genç nüfusun işgücüne katılımının artması ve mesleki becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ölçüm göstergesi olarak istihdamda, eğitim ve öğretim sistemine dahil olmayan gençlerin oranı (15-24 yaş), gençlerin istihdam ve eğitim fırsatlarına erişimindeki eşitsizlikleri analiz etmemize olanak sağlamaktadır (UNDP, 2024). Bu gösterge, gençlerin iş piyasasına katılımı ve eğitim sistemine entegrasyonu konusundaki ilerlemeyi izlemek ve değerlendirmek için önemli bir araçtır. Bu çerçevede, gençlerin istihdam ve eğitim olanaklarının artırılması, toplumsal kalkınma ve ekonomik büyümenin sağlanmasına önemli katkılar sağlamaktadır.

3.7. Günümüz Köleliğinin, İnsan Ticaretinin ve Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi

Günümüzdeki kölelik, insan ticareti ve çocuk işçiliği gibi insan hakları ihlallerinin sona erdirilmesine yönelik hedef, 2025’e kadar tüm çocuk işçiliği biçimlerinin sona ermesidir. Bununla birlikte, zorla çalıştırmanın ortadan kaldırılması, modern köleliğin ve insan ticaretinin sonlandırılması, çocukların askere alınması gibi en ağır çocuk işçiliği biçimlerinin yasaklanması ve sona erdirilmesini amaçlamaktadır. Ölçüm göstergesi olarak, cinsiyet ve yaşa göre 5-17 yaş arası çalışan çocukların sayısı ve oranı kullanılmaktadır (UN Türkiye, 2024). Bu gösterge, çocukların işgücü piyasasındaki durumu ve çocuk işçiliğinin boyutlarını analiz etmemizi sağlamaktadır. UNICEF-ILO ortak yayınlanan raporunda, Dünya’da 2016’dan bu yana çocuk işçiliği ile mücadelede herhangi bir ilerleme sağlanmadığı, 2020’de çocuk işçi sayısının 160 milyona ulaştığı ve gerekli tedbirler alınmadığı takdirde bu sayıya 2022’de 8,9 milyon çocuk işçinin daha ekleneceği belirtilmektedir. Bu durum, Dünya’da çocuk işçiliğinin boyutlarını göstermektedir (UNICEF ve ILO, 2020).

3.8. Çalışan Haklarının Korunması ve Güvenli Çalışma Ortamlarının Desteklenmesi

Çalışan haklarının korunması ve güvenli çalışma ortamlarının desteklenmesi, tüm çalışan kesimlerin haklarının gözetilmesi, özellikle kadın göçmenler gibi kırılgan gruplar, göçmen işçiler ve güvencesiz işlerde çalışan bireyler için güvenli çalışma koşullarının geliştirilmesini amaçlamaktadır. Bu hedefin gerçekleştirilmesi, iş dünyasında adalet ve eşitlik sağlanması ve dezavantajlı grupların iş gücü piyasasında korunması için hayati bir önem taşımaktadır. Bu çerçevede, cinsiyet ve göçmenlik durumuna göre iş kazalarının insidansı ile işçi hakları mevzuatının uyumlulaştırılmasındaki ilerlemeyi değerlendirmeye yönelik ölçüm göstergeleri kullanılmaktadır (UN Türkiye, 2024). İş kazalarının insidansı, işçilerin iş yerlerinde maruz kaldığı riskleri ve güvenlik önlemlerinin etkinliğini değerlendirmek için kullanılmaktadır. Bu göstergeler, iş yerlerinde güvenlik ve sağlık standartlarının iyileştirilmesi ve işçi haklarının korunmasına yönelik politika ve yasal düzenlemelerin etkinliğinin izlenmesine olanak tanımaktadır. İş kazası insidans oranı, tam zamanlı çalışanlarda meydana gelen iş kazalarının ölçümüne yönelik kullanılmaktadır. Çalışma süreleri ülkelere göre değişkenlik gösterdiğinden bu oranın hesaplanmasında hesaplama yapılacak olan ülkenin genel vardiya saati esas alınmaktadır. Örneğin; Türkiye’de haftalık çalışma saati (45 saat), ABD’de 40 saat üzerinden hesaplama yapılmaktadır (Koçali, 2021: 312).

3.9. Faydalı ve Sürdürülebilir Turizmin Desteklenmesi

Faydalı ve sürdürülebilir turizmin desteklenmesi, 2030’a kadar yerel kültür ve ürünleri destekleyen, istihdam yaratan sürdürülebilir turizmi teşvik etmeye yönelik politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasını hedeflemektedir. Bu hedefin ölçümü için turizmin toplam GSYİH üzerindeki etkisinin yanı sıra cinsiyete göre iş sayısındaki artış göstergeleri kullanılmaktadır (UNDP, 2024). Bu göstergeler, turizm sektöründeki istihdam oranlarının analiz edilmesi, turizmin ekonomik büyümeye katkı oranını ve sürdürülebilir turizmin ekonomik ve sosyal etkilerini değerlendirmemizi sağlamaktadır. Bu çerçevede, yerel kültür ve ürünleri korunması, yerel topluluklara katkı sağlanması turizmin sürdürülebilirliğini artırılabilir ve turizm endüstrisi daha dengeli ve kapsayıcı hale getirilebilir.

3.10. Banka, Sigorta ve Finansal Hizmetlere Evrensel Erişim

Evrensel bankacılık, sigorta ve finansal hizmetlere erişim hedefi, her bireyin bu hizmetlere ulaşımını güçlendirmeyi ve teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, yerel finansal kurumların kapasitelerinin artırılması önem taşımaktadır. Ölçüm göstergeleri arasında, her 100.000 yetişkin başına düşen ticari banka şubesi ve bankamatik sayısı ile yetişkinlerin bankacılık, diğer finansal kurumlar veya mobil para hizmet sağlayıcılarına erişim oranı yer almaktadır (UNDP, 2024). Bu göstergeler, finansal hizmetlere erişimdeki yaygınlığı ve kapsayıcılığı analiz etmemizi sağlamaktadır. Bu hedefin başarılması, toplumsal ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunarak finansal kapsayıcılığı artırma potansiyeline sahiptir.

3.11. Ticari Destek Amaçlı Yardımların Artırılması

Ticari destek amaçlı yardımların artırılması hedefi, başta en az gelişmiş ülkeler olmak üzere gelişmekte olan ülkeler için de ticari yardımların artırılmasını öngörmektedir. Bu hedefin gerçekleştirilmesi için En Az Gelişmiş Ülkelere Ticaretle Bağlantılı Teknik Destek İçin Entegre Edilmiş Çerçeve Dayanışma Fonu gibi mekanizmalar aracılığıyla ticaret yardımlarının miktarı ve etkinliğinin artırılması gerekmektedir. Ölçüm göstergesi olarak, ticari taahhütlerin ve yardım ödemelerinin miktarı kullanılmaktadır. Bu gösterge, ticaret yardımlarının genişlemesi ve etkinliğinin değerlendirilmesini sağlamaktadır (UNDP, 2024). Bu bağlamda, ticari desteklerin artırılması, en az gelişmiş ülkelerin

ekonomik kalkınmasına katkı sağlayarak küresel ticaretin ve ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğini desteklemeyi amaçlamaktadır.

3.12. Küresel Bir Genç İstihdamı Stratejisi Geliştirilmesi

Küresel genç istihdamı stratejisinin oluşturulması amacı, 2020'ye kadar genç istihdamı için kapsayıcı bir küresel planın tasarlanması ve hayata geçirilmesini öngörmektedir. Bu hedefin gerçekleştirilmesi için öncelikle Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Küresel İstihdam Pakti'nin etkin bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Ölçüm göstergesi olarak toplam kamu harcamalarının Gayri Safi Yurt İçi Hasıla ve ulusal bütçelerle orantılanması ile belirlenen sosyal koruma ve istihdam programlarına yönelik kamu harcamaları değerlendirilmektedir (UNDP, 2024). Bu gösterge, sosyal koruma ve istihdam alanındaki kamu harcamalarının ekonomik büyüme ve istihdam üzerindeki etkisini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede, küresel genç istihdamı stratejisinin geliştirilmesi ve uygulanması, genç nüfusun işgücü piyasasına entegrasyonunu artırarak genç işsizliği azaltma ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi desteklemeye yardımcı olacaktır.

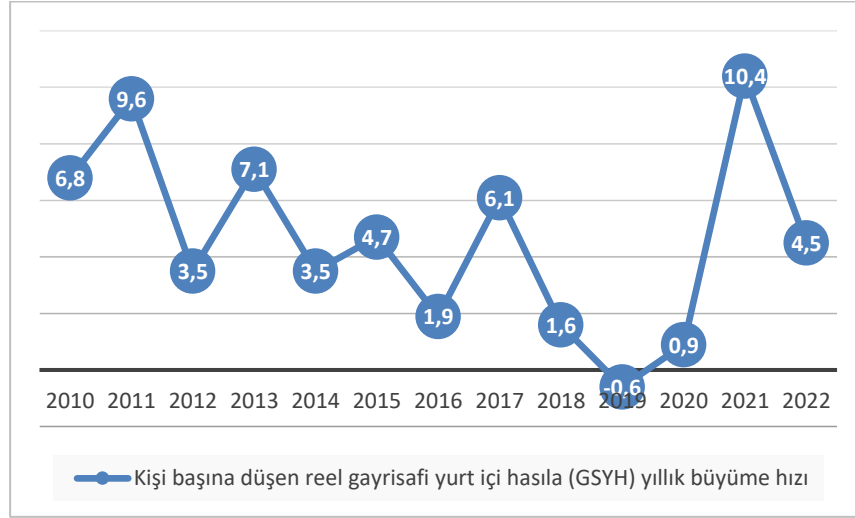
4. TÜRKİYE’DE İNSANA YAKIŞIR İŞ VE EKONOMİK BÜYÜME AMACININ GÖRÜNÜMÜ

Bu bölümde, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme amacının veri analizi yapılmıştır. Çalışmada, Türkiye’de insana yakışır iş ve ekonomik büyümenin görünümünün ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda, veri analizinde TÜİK göstergelerinden yararlanılmıştır. Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen sürdürülebilir kalkınma göstergeleri, her ülkenin özgün koşulları çerçevesinde ayrı ayrı incelenmekte ve yorumlanmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve sürdürülebilir kalkınma amaçları kapsamında gerçekleştirdiği faaliyetler amaçlara ulaşma noktasında etkin bir rol oynamaktadır. Türkiye’nin sürdürülebilir kalkınma göstergeleri TÜİK tarafından her bir amaç için detaylı bir şekilde yayımlanmaktadır ve sürekli olarak güncellenmektedir. Bununla birlikte, verileri toplarken ve raporlarken hem ulusal hem de uluslararası kaynaklardan yararlanmaktadır. TÜİK, küresel metaveri standartlarına uygun olarak veri toplama ve işleme süreçlerini yürütmektedir. Bu, verilerin uluslararası karşılaştırılabilirliğini sağlamak amacıyla yapılmaktadır. TÜİK Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri Web Portalı, Türkiye’ye özgü sürdürülebilir kalkınma göstergeleri verilerini içermektedir. Dolayısıyla bu çalışmada, TÜİK SKA verilerinden yararlanılmıştır. İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme amacıyla yer alan alt göstergelerin %81’i yayımlanmıştır. Alt amaçlar arasında yer alan “Madde ayak izi, kişi başına düşen madde ayak izi ve GSYİH başına madde ayak izi (8.4.1)” göstergesinin verisi araştırılmaya devam etmektedir. “Cinsiyet ve göçmenlik statüsüne göre, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) metin kaynaklarına ve ulusal mevzuata dayalı olarak işçi haklarına (örgütlenme özgürlüğü ve toplu pazarlık) ulusal uyum düzeyi (8.8.2)” ve “Ayrı bir strateji veya ulusal istihdam stratejisinin bir parçası olarak, gençlerin istihdamı için geliştirilmiş ve faaliyete geçirilmiş bir ulusal stratejinin varlığı (8.b.1)” alt amaçları istatistiki olmayan göstergeler arasında yer almaktadır. Bu nedenle çalışmada, belirtilen alt amaçların analizi yapılamamıştır. Bu durum, araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

4.1. Türkiye’de Sürdürülebilir Ekonomik Büyümenin Görünümü

Bir ülke ekonomisinde üretim kapasitesindeki artış ekonomik büyüme olarak tanımlanmaktadır. Gayrisafi Milli Hasıla (GSMH), Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH), kişi başına düşen GSMH ve GSYİH ekonomik büyümedeki artışın ölçütlerini oluşturmaktadır. GSMH, ekonomide ülkedeki vatandaşların bir yılda ürettiği nihai mal ve hizmetlerin piyasa değerlerinin toplamını, GSYİH, yalnızca ülke sınırları içerisinde üretilen mal ve hizmet toplamını ifade etmektedir. GSYİH’de belirli bir süre içerisinde önceki döneme göre artış yaşanmışsa bu durum ekonomik büyümenin gerçekleştiği anlamına gelmektedir. Ancak

bu noktada, nominal ve reel ekonomik büyüme arasındaki farkı incelemek gerekmektedir. Nominal değer artan fiyatlar sonucunda elde edilmektedir. Reel büyüme mal ve hizmet üretimindeki artış ile sağlanmaktadır. Gerçek bir ekonomik büyümeden söz edebilmek için reel GSYİH’nin yıllar itibariyle istikrarlı bir şekilde artış göstermesi beklenmektedir (Petek, Doğaner ve Altun, 2022: 1589). Bir ülke için GSYİH’de istenen optimal durum, üretim artışları sonucunda elde edilen çıktının, fiyat artışlarından yüksek düzeyde olmasıdır. Örneğin, enflasyonun yüksek olduğu ülkelerde gerçekleşen fiyat artışları GSYİH’nin gerçek artış oranlarını yansıtmamaktadır (Eğilmez, 2012).

Şekil 1. Türkiye’de Kişi Başına Düşen Reel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) Yıllık Büyüme Hızı

Kaynak: (TÜİK, 2024)

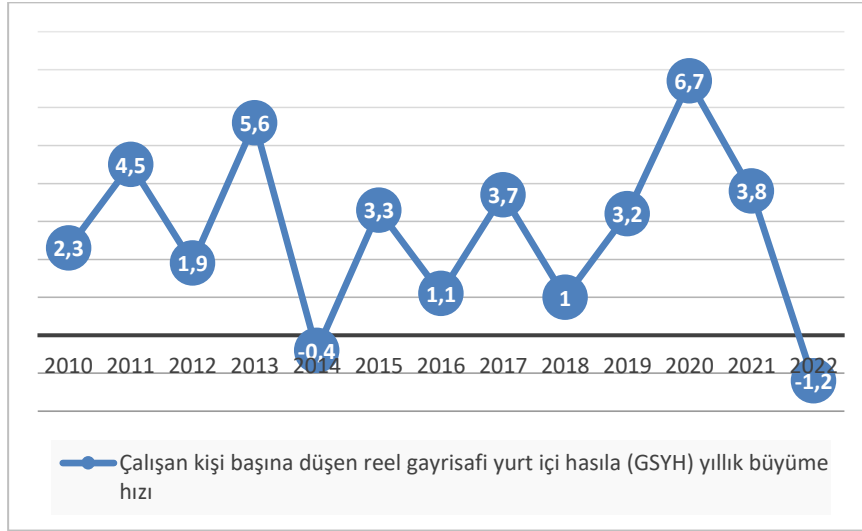
Reel GSYİH, zaman içerisinde gerçekleşen üretim eğilimlerinden enflasyonun veya deflasyonun etkisini ayırmak için fiyatların yıldan yıla sabit tutulduğu, bir ekonomi tarafından belirli bir yılda üretilen mal ve hizmet sayısını yansıtan enflasyona göre düzeltilmiş bir orandır. Kamu ve özel sektör üretimlerinin reel olarak artmasıyla ekonomik büyüme gerçekleşebilmektedir. Yatırımların ve karlılığın arttığı dönemler, firmaların üretim artışının oldukça yükseldiği dönemlerdir. Dolayısıyla firmanın karlılığının artması, pay sahiplerinin ve çalışanlarında gelirlerini artıracaktır. Bu bağlamda, reel büyüme oranı ile piyasalar arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Ekonomide, Reel GSYİH’de yaşanan önemli düşüşler durgunluk olarak tanımlanmaktadır. Bu durumun uzun sürmesi ise bunalım dönemlerinin yaşandığını göstermektedir. Reel GSYİH, istihdam ve işsizlik gibi göstergelerle yakından ilişkilidir. Reel GSYİH arttığında, istihdam da artışlar yaşanmaktadır (Yüceol, 2006). Reel GSYİH’nin kişi başına düşen değer bazında ele alınması bir ülkede zaman içerisinde nüfus değişimlerinden kaynaklanabilecek yanlıgıları önlemektedir. Üretim miktarındaki artışların artan nüfusu besleyememesi, refahta azalma anlamına gelmektedir. Bu nedenle, ülkeler yalnızca ekonomik büyümeye odaklanmayıp bireylerin kişi başına düşen maddi refah düzeylerini arttırmayı amaçlamaktadır.

Türkiye’nin kişi başına düşen Reel GSYİH’ne bakıldığında, 2011’de üst seviyelerdeyken 2012’de %6,1’lik düşüş yaşanmıştır. 2013-2017 arasında dalgalanmalar gerçekleşmiştir. 2017’de %4,2’lik yükseliş yaşanmasına rağmen 2011’deki kişi başına düşen reel GSYİH seviyesinin altında kalmıştır. 2019’da kişi başına düşen reel GSYİH oldukça gerileyerek eksi seviyelere inmiştir. 2019’da ekonomi yalnızca %0,9 büyümüştür. Bu büyüme oranı, kişi başına düşen GSYİH oranındaki artışın da yetersiz olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, 2018 ve 2019’da Türk lirasının dolar ve euro karşısında değer kaybetmesi, enflasyonun artmasına neden olduğundan alım gücünün azalma

gerçekleşmiş, kişi başına düşen reel GSYİH’i negatif yönde etkilemiştir. 2019’da Pandemi döneminde işten çıkarmaların artması vb. sorunların yaşanması da aktif işgücünün azalmasına yol açtığından kişi başına düşen reel GSYİH düşüş gözlemlenmiştir. 2021’de reel GSYİH oranı %9,5 artışla yükselişe geçmiştir. 2021’de tarım sektöründe %3,3, sanayi sektöründe %10,7 ve hizmet sektöründe (inşaat dâhil) %11,7 oranında gerçekleşen büyüme ve sermaye yatırımlarının artması kişi başına düşen GSYİH’i olumlu yönde etkilemiştir (<https://www.sbb.gov.tr/2021-buyume-dorduncu-ceyrek/>). Ancak kişi başına düşen reel GSYİH’nin 2022’de tekrar düşüşe geçtiği, istihdamda daralmaların yaşandığı görülmektedir. Reel GSYİH’deki dalgalanmalar ve düşüşler, yalnızca ekonomik krizlere değil toplumsal huzursuzluklara da yol açmaktadır. İstihdamda yaşanan daralmalar sonucunda işsizlik oranlarının artması, bireylerin yaşam standartlarının düşmesine yol açarak toplumsal huzursuzluklar yaratabilir. Toplumsal huzursuzlukların artması, suç oranlarının yükselmesine ve sosyal güvenlik sistemleri üzerinde baskı oluşmasına yol açabilir. Belirli bir bölgede gerçekleşen istihdamda daralma, insanların daha iyi yaşam koşulları arayışıyla göç etmelerine neden olabilir. Bu durum göç edilen bölgelerde toplumsal gerilimleri beraberinde getirebilir (Şekil 1).

4.2. Ekonomik Üretkenlik için Çeşitlendirme, Yenilikçilik ve İyileştirmenin Görünümü

Ekonomik verimliliğin artırılması, genellikle rekabeti ve çeşitliliği teşvik eden yüksek katma değerli ve emek-yoğun sektörlerin geliştirilmesiyle ilişkilendirilmektedir. Bu sektörler hem teknolojik yeniliklerin hem de işgücü verimliliğinin artmasına katkıda bulunmaktadır. Yüksek katma değerli ve emek-yoğun sektörler, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahip olmakla birlikte, genellikle daha yüksek teknoloji kullanımı ve inovasyon kapasitesi gerektirmektedir. Ayrıca, bu sektörlerde, daha yüksek eğitim ve beceri seviyelerine sahip işgücünün yer alması gerekmektedir. Türkiye’de bu sektörlerle yapılan yatırımların artması, ekonomik verimliliğin ve rekabet gücünün artmasını sağlayacaktır.

Şekil 2. Türkiye’de Çalışan Kişi Başına Düşen Reel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) Yıllık Büyüme Hızı

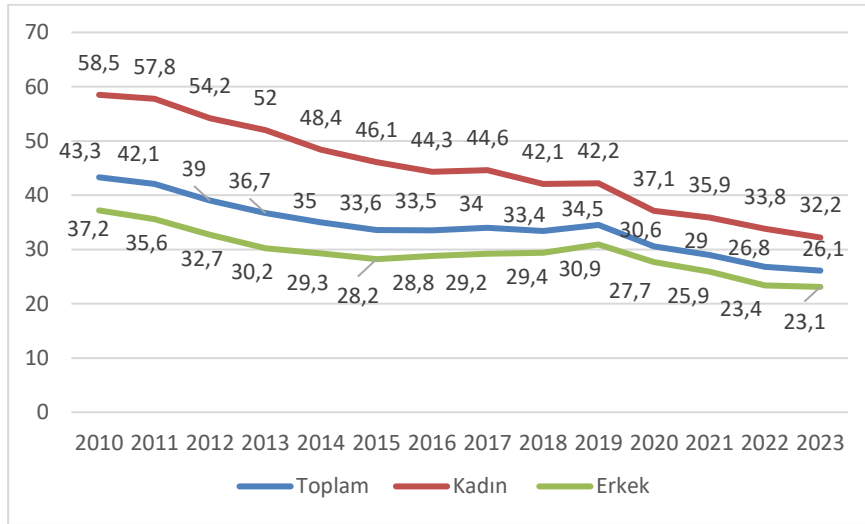
Kaynak: (TÜİK, 2024)

Türkiye’de 2010-2022 arasında çalışan kişi başına düşen reel GSYİH en çok 2014 ve 2022’de azaldığı görülmektedir. Bu düşüşler, çeşitli makroekonomik ve sektörel dinamiklerle ilişkilendirilebilir. 2014-2022 arasında yaşanan ekonomik belirsizlikler, enflasyon oranlarındaki artış ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar, reel GSYİH’nin düşmesine neden olmuştur. Özellikle 2022’de küresel ekonomik

koşulların da etkisiyle, Türkiye ekonomisi ciddi dalgalanmalar yaşamıştır. Yüksek katma değerli ve emek-yoğun sektörlerdeki yatırımların yetersiz kalması, verimlilik artışını sınırlamıştır. Bu sektörlerdeki sermaye yatırımlarının ve işgücünün ekonomiye katkı oranlarının 2020’de artmasına rağmen, sürdürülebilir olmaması, uzun vadede verimlilik düşüşlerine yol açmıştır (Sunal ve Sezgin Alp, 2015). Türkiye’de yüksek katma değerli ve emek-yoğun sektörlerdeki sermaye yatırımlarının ve bu sektördeki işgücünün ekonomiye katkı oranlarının en fazla 2020’de arttığı görülmektedir. Bu artış, büyük ölçüde pandemi döneminde dijitalleşme ve teknoloji kullanımının hızlanmasıyla ilişkilendirilebilir. Ayrıca, tarım, sanayi ve hizmet sektörlerindeki büyüme oranlarının yüksek olması, genel ekonomik verimliliği olumlu yönde etkilemiştir (Şekil 2).

4.3. İş Yaratmayı ve İşletmelerin Büyümesini Destekleyen Politikaların Etkisinin Görünümü

Mikro, küçük ölçekli ve henüz resmiyete erişememiş işletmelerin, resmiyet kazanması ve finansal yatırım destekleriyle büyümesini destekleyen politikaların etkisi tarım sektöründe ve tarım dışı sektörde kayıt dışı istihdamın toplam istihdamdaki oranıyla ölçülebilmektedir. Henüz resmiyete erişememiş KOBİ’lerde kayıt dışı çalıştırma oranı diğer firmalara göre daha fazla olmaktadır. Kayıt dışı çalışanların oranıyla mevcut durum ölçülerek alınabilecek önlemlerin etki düzeyi tespit edilebilir.

Şekil 3. Sektöre ve Cinsiyete Göre Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlı Olmadan Çalışanların Toplam İstihdamdaki Oranı

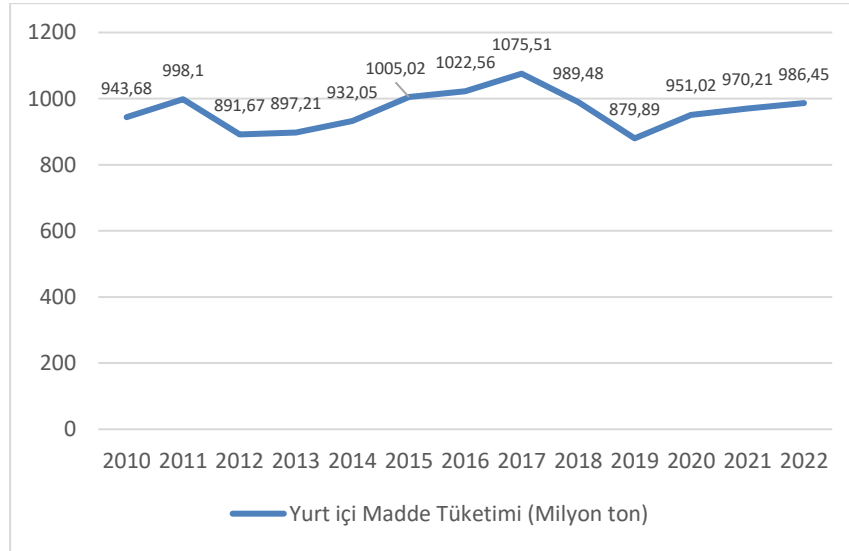
Kaynak: (TÜİK, 2024)

Türkiye’de sektöre ve cinsiyete göre tarım dışı sektörde kayıt dışı çalışanların oranının en fazla 2011 ve 2019’da olduğu görülmektedir. KOBİ’lerin kurumsallaşması, kayıt dışı istihdamın azalmasında önemli bir rol oynamaktadır. 2019’dan 2023’e kadar tarım dışı sektörde kayıt dışı çalışanların oranı giderek azalmıştır. Bu azalma, KOBİ niteliğindeki firmaların çoğunun resmiyete kavuştuğunu ve bu firmalarda çalışanların sosyal güvenlik kuruluşuna kaydının yapıldığını göstermektedir. Artan finansal yatırımların, KOBİ’lerin kurumsallaşmasını destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Cinsiyete göre, kadınların kayıt dışılık oranının erkeklere göre daha fazla olduğu görülmektedir. 2023’te toplam kayıt dışı çalışan kadın oranı %32,2, erkek oranı %23,1’dir. Bu durum, kadınların işgücü piyasasında karşılaştıkları yapısal ve toplumsal engellerin bir yansımasıdır. Kadınların kayıt dışı çalışmasının yaygın olması, sosyal güvenlik haklarından mahrum kalmalarına ve ekonomik güvencesizlik yaşamalarına neden olmaktadır. Tarım sektörü ve tarım dışı sektör olarak karşılaştırdığımızda da kadınların kayıt dışılık oranının her iki sektörde de erkeklerden fazla olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, tarım

sektöründe kadın emeğinin genellikle aile işgücü olarak değerlendirilmesi ve resmi kayıtlara geçmemesi ile ilişkilendirilebilir. Tarım dışı sektörlerde ise, kadınların düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışması, kayıt dışı istihdam oranlarının yüksek olmasına neden olmaktadır (Şekil 3).

4.4. Tüketim ve Üretimde Kaynak Verimliliğin Görünümü

Kaynak verimliliği, ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada kritik bir rol oynamaktadır. Tüketimde ve üretimde kaynak verimliliğinin görünümü, madde tüketim oranları ile ölçülebilmektedir. Madde tüketiminin azalması, daha az hammadde ve enerji kullanarak hedeflenen üretim çıktısının elde edilmesini ifade etmektedir. Madde tüketiminin az olması, sürdürülebilir üretim ve tüketim yöntemleriyle yakından ilişkilidir. Atıkların azaltılması ve atıkların geri dönüştürülebilir olması, geri dönüştürülebilir malzemelerin üretimi ve tüketimi madde tüketimini daha etkili ve verimli hale getirmektedir. Daha dayanıklı ve geri dönüştürülebilir ürünler üretmek madde ayak izinin azaltılmasına yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması üretimde ve tüketimde kaynak verimliliğini sağlamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’deki yurtiçi madde tüketim oranlarına genel bakıldığında, 2012’de en az seviyede olup 2012’den sonra önce artış sonrasında azalışlarla devam etmiş ve 2017’de en üst seviyesine ulaşmıştır. 2017’den 2021’e kadar yurtiçi madde tüketiminde azalmalar görülmektedir. 2017 sonrası gerçekleşen azalmalar, sürdürülebilir üretim yöntemlerine dönüşüm ve farkındalık oluşan tüketim bilicinin bir yansımasını göstermektedir. Değişen üretim ve tüketim anlayışı kaynak verimliliğinin artmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, atık yönetimi, geri dönüşüm ve yenilenebilir enerji kullanımı gibi sürdürülebilir uygulamalar, madde tüketimini azaltmada önemli rol oynamaktadır. Kaynak verimliliğini artırmak için, sürdürülebilir üretim ve tüketim politikalarının daha da güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu politikalar hem ekonomik büyümeyi desteklemeli hem de çevresel sürdürülebilirliği sağlamalıdır. Özellikle KOBİ’lerin sürdürülebilir üretim yöntemlerine geçişini teşvik eden finansal destekler ve eğitim programları, kaynak verimliliğini artırmada etkili olabilir (Şekil 4).

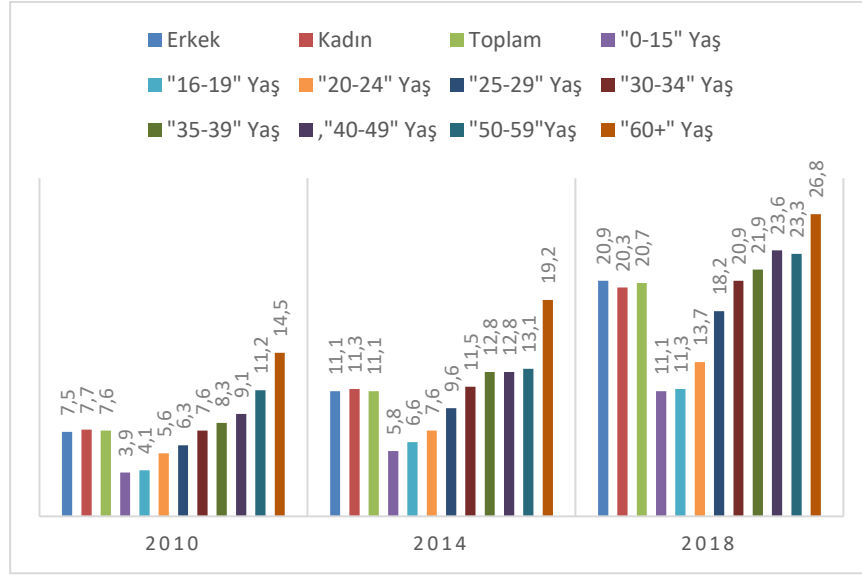
Şekil 4. Yurt içi Madde Tüketimi

Kaynak: (TÜİK, 2024)

4.5. Tam İstihdam ve Eşit Ücretli, İnsana Yakışır İşin Görünümü

Eşit işe eşit ücret ve insana yakışır iş koşulları, işgücü piyasasında adaletin sağlanması ve dezavantajlı grupların korunması açısından kritik öneme sahiptir. Dezavantajlı gruplar da dahil olmak

üzere cinsiyete ve yaşa göre eşit işe eşit ücret anlayışıyla insana yakışır iş koşullarının sağlandığı işlerin mevcut durumu cinsiyete ve yaş ve meslek grubuna göre saatlik ortalama brüt ücret, cinsiyet ve yaş grubuna göre işsizlik oranları üzerinden ölçülebilmektedir. Bu göstergeler, işgücü piyasasındaki eşitsizliklerin boyutlarını ortaya koymaktadır.

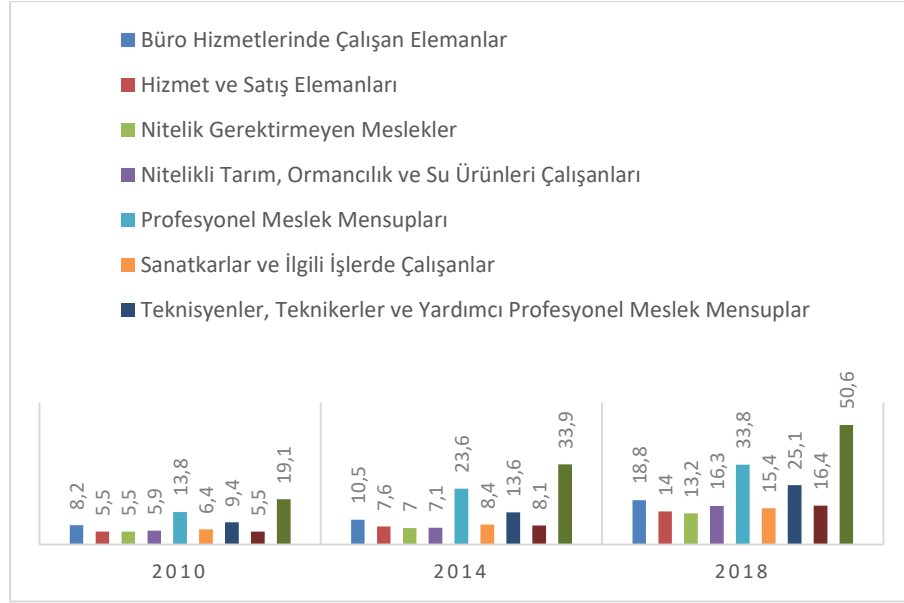
Şekil 5. Cinsiyete ve Yaş Grubuna Göre Saatlik Ortalama Brüt Ücret

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Cinsiyete ve yaş grubuna göre saatlik ortalama brüt ücretlerin 2018’de en düşük 0-15 yaş grubunda ve kadınlarda olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, çocuk işçiliğinin ve kadın emeğinin düşük ücretlerle değerlendirildiğini göstermektedir. 2010 ve 2014’te kadınlarda saatlik ortalama brüt ücret erkeklerden fazla olmakla birlikte, 2018’de erkeklerden az olduğu görülmektedir. Bu değişim, işgücü piyasalarında cinsiyet temelli ücret eşitsizliklerinin artış yaşandığını ortaya koymaktadır. Saatlik ortalama brüt ücretlerin yıllara paralel olarak yükseldiği görülmektedir. Ancak, bu artış tüm yaş gruplarında eşit şekilde gerçekleşmemiştir. Özellikle 60 yaş ve üzeri grupta saatlik ortalama brüt ücretlerin en yüksek seviyelerde olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, yaşlı işgücünün deneyim ve bilgi birikimi nedeniyle daha yüksek ücretlerle istihdam edildiğini göstermektedir (Şekil 5).

Meslek gruplarına göre saatlik ortalama brüt ücretler, işgücü piyasasındaki ücret eşitsizliklerini ve mesleklerin ekonomik değerini anlamak için önemli bir göstergedir. Meslek grubuna göre saatlik ortalama brüt ücretin en fazla yöneticilerde ve profesyonel meslek gruplarında olduğu gözlemlenmektedir. Saatlik ortalama brüt ücretin en düşük olduğu meslek grupları; nitelik gerektirmeyen meslekler, hizmet ve satış elemanları ve sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlardır (Şekil 6). Yöneticiler ve profesyonel meslek grupları, genellikle yüksek eğitim ve uzmanlık gerektiren pozisyonlardan oluşmaktadır. Bu meslek gruplarında çalışanlar, stratejik kararlar alarak ve karmaşık problemleri çözerek işletmelerin başarısına doğrudan katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle, bu gruplarda saatlik ortalama brüt ücretler diğer meslek gruplarına göre daha yüksektir. Yöneticilerin ve profesyonellerin yüksek ücretleri, onların sahip olduğu bilgi, beceri ve deneyimin ekonomik değerini yansıtmaktadır. Nitelik gerektirmeyen meslekler, hizmet ve satış elemanları ile sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar, genellikle daha düşük eğitim ve uzmanlık gerektiren pozisyonlardan oluşmaktadır. Bu meslek gruplarında çalışanlar, rutin ve tekrarlayan görevleri yerine getirir ve işgücü piyasalarında daha

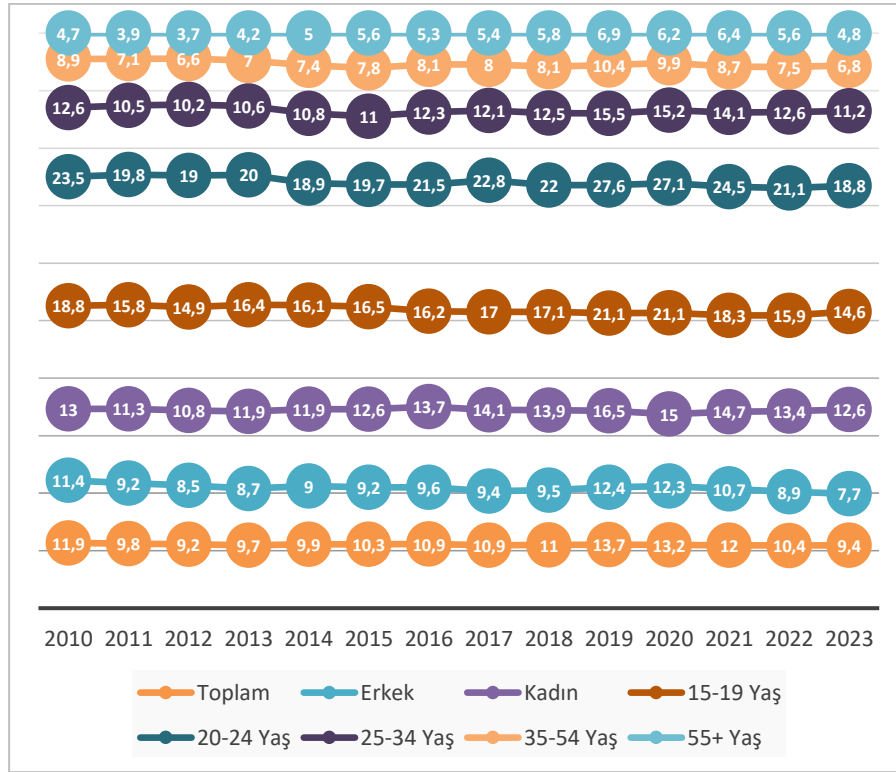
fazla rekabetle karşı karşıya kalır. Bu durum, saatlik ortalama brüt ücretlerin düşük olmasına neden olmaktadır. Ayrıca, bu meslek gruplarında iş güvencesi ve sosyal haklar genellikle daha sınırlıdır (Şekil 6).

Şekil 6. Meslek Grubuna Göre Saatlik Ortalama Brüt Ücret

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Cinsiyet ve yaş grubuna göre, en yüksek işsizlik oranının 20-24 yaş grubu kadınlarda olduğu görülmektedir. 20-24 yaş grubu kadınlarda işsizlik oranının yüksek olması, genç kadınların işgücü piyasalarına girişte karşılaştıkları zorlukları yansıtmaktadır. Bu yaş grubundaki kadınlar, genellikle eğitimlerini yeni tamamlamış olup, iş deneyimi eksikliği ve işverenlerin genç kadınlara yönelik önyargıları nedeniyle iş bulmakta zorlanmaktadır. Ayrıca, toplumsal cinsiyet rolleri ve ailevi sorumluluklar da genç kadınların işgücü piyasalarına katılımını sınırlayabilmektedir. Kadınların işsizlik oranının erkeklerden daha fazla olduğu görülmekle birlikte, toplam işsizlik oranının yıllara göre dalgalanmalar yaşansa da 2023’te 2010’a göre azaldığı görülmektedir. Kadınların işsizlik oranının erkeklerden daha yüksek olması, işgücü piyasasındaki cinsiyet temelli eşitsizliklerin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar, işgücü piyasalarında daha az temsil edilmekte ve genellikle daha düşük ücretli ve güvencesiz işlerde istihdam edilmektedir. Bu durum, kadınların işsizlik oranlarının yüksek olmasına neden olmaktadır. Ayrıca, kadınların işgücü piyasalarına katılım oranları da erkeklere göre daha düşüktür. Bu durum da işsizlik oranlarının cinsiyetler arasında farklılık göstermesine neden olmaktadır. En yüksek işsizlik oranı 2019’da gerçekleşmiştir. 2019’da işsizlik oranlarının en yüksek seviyeye ulaşması, pandemi döneminde gerçekleşen işten çıkarmalar ve ekonomik durgunlukla ilişkilidir. Pandemi, birçok sektörde iş kayıplarına ve ekonomik belirsizliklere yol açmıştır. Özellikle hizmet sektörü ve küçük işletmeler bu süreçten en çok etkilenenlerdir. Ayrıca, pandemi döneminde kadınların işgücü piyasasından çekilme oranları da erkeklere göre daha yüksek olmuştur. Bu durum, kadın işsizliğinin artmasına yol açmıştır. Genç kadınların büyük bir çoğunluğunun pandemi döneminden en çok etkilenen konaklama sektöründe yer alması bu süreçte onları kırılganlaştıran en önemli etkidir. Pandemi dönemindeki yüksek işsizlik oranlarının ve istihdam kayıplarının büyük bir nedeni çalıştığı sektörden kaynaklanmaktadır (Şekil 7).

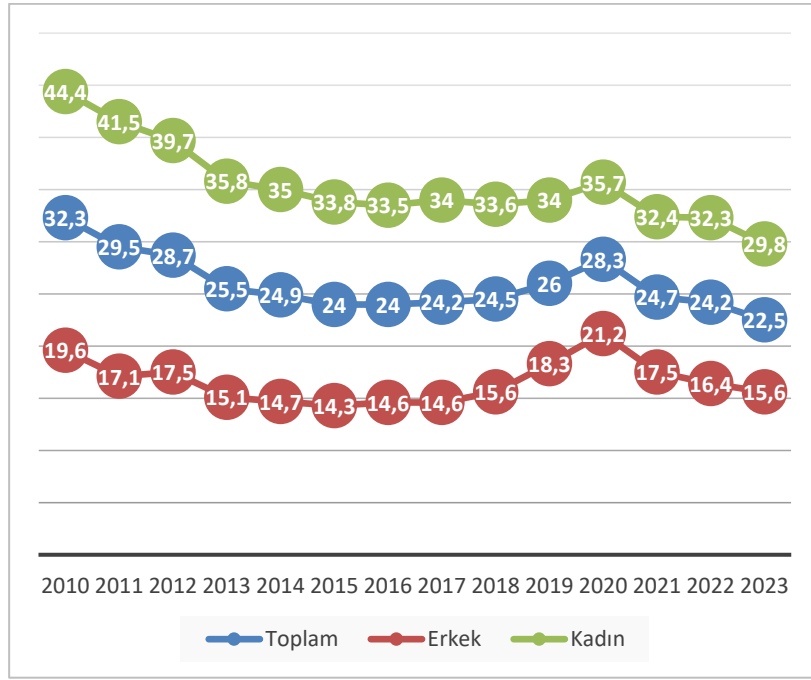

Şekil 7. Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre İşsizlik Oranı

Kaynak: (TÜİK, 2024)

4.6. Gençlerin İstihdamı ile Genel ve Mesleki Eğitimlerin Görünümü

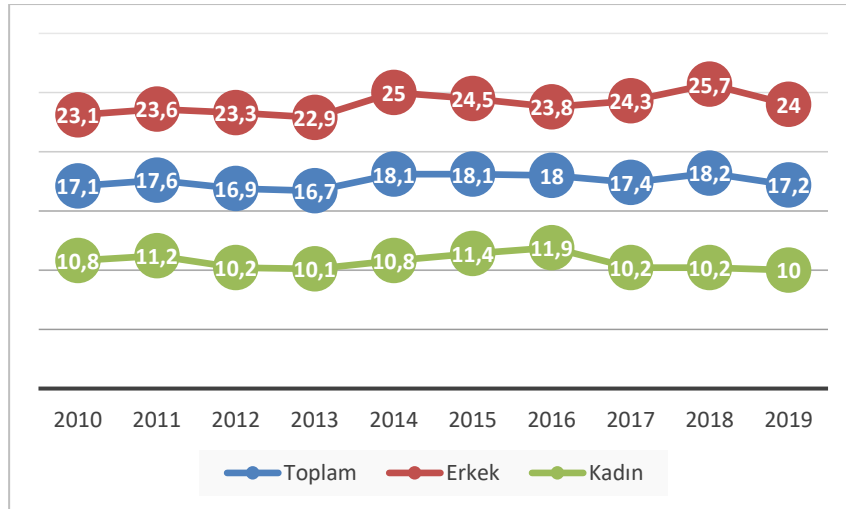
Genel ve mesleki eğitimlerin genç istihdamı üzerindeki etkisi ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin oranı (15-24 yaş) ile ölçülebilmektedir. Ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin sayısı 2014-2018 arasında azalmıştır. Ancak 2019 pandemi döneminin etkisiyle ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin oranı oldukça yükselmiş, 2020’de daha da artış göstermiştir. 2020’den sonra ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerinin oranında tekrardan azalma gerçekleşmiştir. Türkiye’de de pandemi döneminde işten çıkarmalar ve ekonomik durgunluk, NEET oranının yükselmesine yol açmıştır. Pandemi sürecinde eğitim ve iş fırsatlarının kısıtlanması, gençlerin eğitim ve istihdamdan uzaklaşmasına neden olmuştur. 2020 sonrası dönemde NEET oranında gözlemlenen azalma, eğitim ve istihdam politikalarının etkinliğini göstermektedir. Eğitim kalitesinin ve mesleki uygulamaya dönük eğitimlerin sayısının artması ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin istihdam oranında olumlu etki yarattığı görülmektedir. İşgücü açığına yönelik yapılan yeni düzenlemelerle birlikte gençlerin uygulamalı eğitime yönlendirilmesi ve yaygınlaştırılması verilen eğitimlerin katkısını artırarak ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin işsizlik oranları üzerinde oldukça etkili olmuştur Yüksek kaliteli eğitim, gençlerin işgücü piyasasında daha rekabetçi hale gelmelerini sağlamaktadır. Mesleki eğitimler ise gençlerin belirli bir alanda uzmanlaşmasını ve iş bulma şanslarını artırmakla birlikte, işgücü piyasalarına daha hızlı ve etkili bir şekilde entegre olmalarını sağlamaktadır (Şekil 8).

Şekil 8. Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Gençlerin Oranı (15-24 Yaş)

Kaynak: (TÜİK, 2024)

4.7. Günümüz Köleliğinin, İnsan Ticaretinin ve Çocuk İşçiliğinin Görünümü

Şekil 9. Cinsiyet ve Yaşa Göre Çalışan Çocukların Oranı (15-17 yaş)

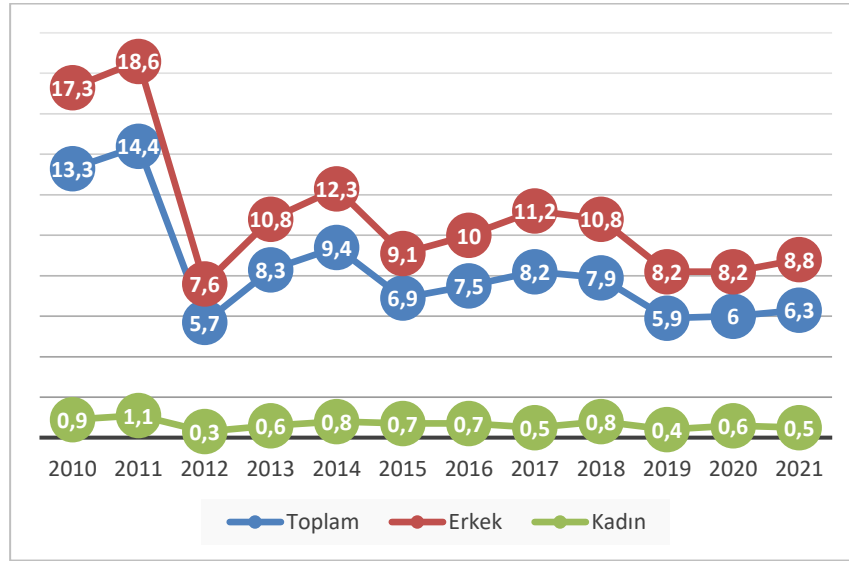
Kaynak: (TÜİK, 2024)

Çocuk işçiliği, küresel ölçekte önemli bir insan hakları sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde köleliğin ve insan ticaretinin en fazla savunmasız gruplar olduğu için çocuklarda yaygın olduğu gözlemlenmektedir. Mevcut durumun değerlendirilebilmesi için cinsiyet ve yaşa göre çalışan çocukların oranının (15-17 yaş) incelenmesi gerekmektedir. Türkiye’de cinsiyete ve yaşa göre çocukların oranının en fazla erkeklerde olduğu görülmektedir. En düşük çalışan çocuk sayısı 2013’te, en fazla çalışan çocuk sayısı 2018’dedir. 2013-2018 döneminde çocuk işçiliğinde gözlemlenen artış, çeşitli sosyo-ekonomik faktörlerle ilişkilendirilebilir. Bu dönemde, ekonomik zorluklar ve ailelerin geçim sıkıntıları, çocukların işgücü piyasasına katılımını artırmıştır. Ayrıca, eğitim sistemindeki eksiklikler ve çocukların

okula devam etme oranlarının düşüklüğü de çocuk işçiliğinin artmasına katkıda bulunmuştur. 2019’da çalışan toplam çocuk sayısında azalma gerçekleşmiştir. Ancak çalışan çocuk sayısında düşüş yaşanmasına rağmen %17,2 oranıyla yüksek düzeydedir (Şekil 9).

4.8. Çalışan Haklarının Korunması ve Güvenli Çalışma Ortamlarının Görünümü

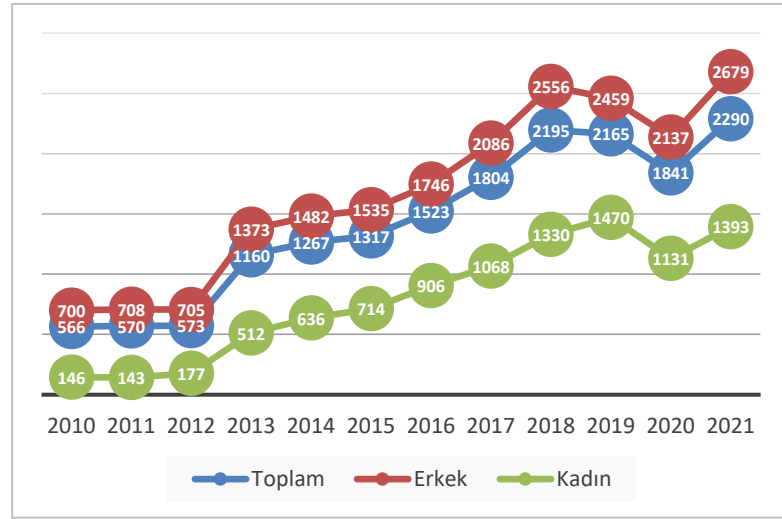
Ölümcül veya ölümcül olmayan iş kazalarının sıklık oranları, güvenli çalışma ortamlarının oluşturulup oluşturulmadığını değerlendirmemize olanak tanımaktadır. Cinsiyete göre ölümcül iş kazalarının sıklık oranlarına bakıldığında, erkeklerde daha fazla olduğu görülmektedir. Kadınların ölümcül iş kazası oranı erkeklere kıyasla oldukça düşüktür. Bu durum, kadınların genellikle daha az tehlikeli ve riskli işlerde çalışması ve işgücü piyasasında daha az temsil edilmesiyle açıklanabilir. Cinsiyete göre ölümcül iş kazalarının sıklık oranlarında 2010’den itibaren dalgalanmalar yaşanmıştır. Ancak çok fazla değişimin olmadığı gözlemlenmektedir. Bu dalgalanmalar, iş sağlığı ve güvenliği politikalarındaki değişiklikler, ekonomik dalgalanmalar ve sektörel farklılıklar gibi çeşitli faktörlerle ilişkilendirilebilir. Ancak, genel olarak bu oranlarda belirgin değişimler olmadığı gözlemlenmektedir. 2020 ve 2021’de ölümcül iş kazalarının sıklık oranlarında artışlar yaşanmıştır. Pandemi sürecinde işyerlerinde alınan önlemlerin yetersiz kalması, çalışanların sağlık ve güvenlik risklerini artırmıştır. Ayrıca, ekonomik durgunluk ve iş kayıpları, işçilerin daha tehlikeli ve güvencesiz işlerde çalışmasına neden olmuştur (Şekil 10).

Şekil 10. Cinsiyete Göre Ölümcül İş Kazalarının Sıklık Oranları (100.000 Çalışan Başına)

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Türkiye’de ölümcül olmayan iş kazalarının sıklık oranları, iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının etkinliğini değerlendirmek için önemli bir göstergedir. Cinsiyete göre ölümcül olmayan iş kazalarının sıklık oranına bakıldığında, ölümcül iş kazalarından daha fazla olduğu gözlemlenmektedir. Cinsiyete göre ölümcül olmayan iş kazaları en çok erkeklerde olmakla birlikte, yıllara göre sürekli artarak devam etmiştir. Bu artış, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin yetersizliği, iş yerlerindeki denetim eksiklikleri ve işçilerin bilinçsizliği gibi çeşitli faktörlerle ilişkilendirilebilir. 2020’de ölümcül olmayan iş kazalarında bir azalma gerçekleşmiş ancak 2021’de tekrardan artışa geçmiştir. Bu azalma, pandemi döneminde işyerlerinin kapanmasıyla çalışan sayısında azalmaların olması ölümcül olmayan iş kazalarında bir azalma yaratmıştır. Ancak iş yerlerinde gerekli tedbirlerin alınmamasının mevcut çalışanlarda hastalık riskinin artırması ile ilişkilendirebilir (Şekil 11).

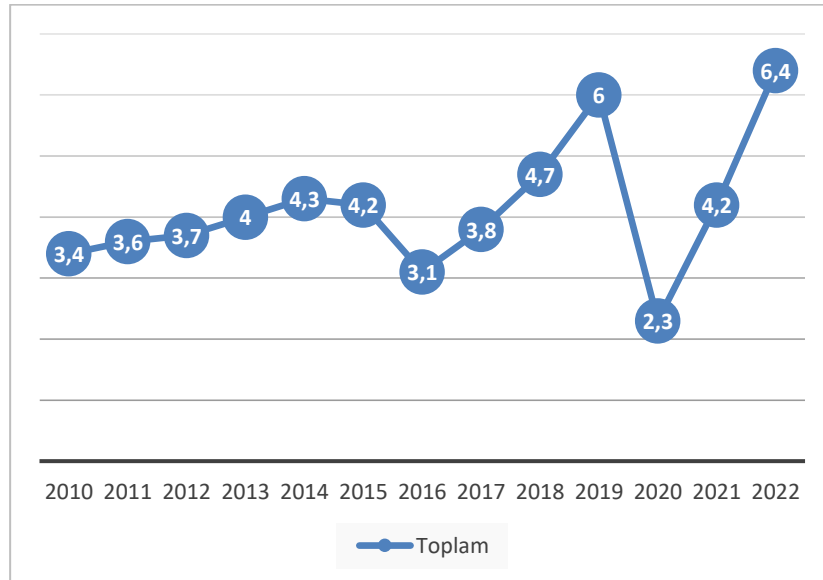

Şekil 11. Cinsiyete Göre Ölümcül Olmayan İş Kazalarının Sıklık Oranları (100.000 Çalışan Başına)

Kaynak: (TÜİK, 2024)

4.9. Faydalı ve Sürdürülebilir Turizmin Görünümü

Faydalı ve sürdürülebilir turizm, istihdam yaratan, kültürel mirası destekleyen aynı zamanda turizmi besleyen çevresel ve fiziksel faktörleri zayıflatmayacak şekilde geliştirmeye yönelik bir anlayışı ifade etmektedir. Bu bağlamda, turizm gelirlerinin GSYİH içindeki payı, turizm sektörünün milli ekonomiye katkısını ölçmek için önemli bir göstergedir. Turizm gelirinin GSYİH’deki payı, turizm sektöründen elde ettiği gelirin milli ekonominin toplam büyüklüğüne oranını ifade etmektedir. Bu oran, turizm gelirlerinin ekonominin ne kadarını oluşturduğunu göstermektedir.

Şekil 12. Turizm Gelirinin GSYİH'deki Payı

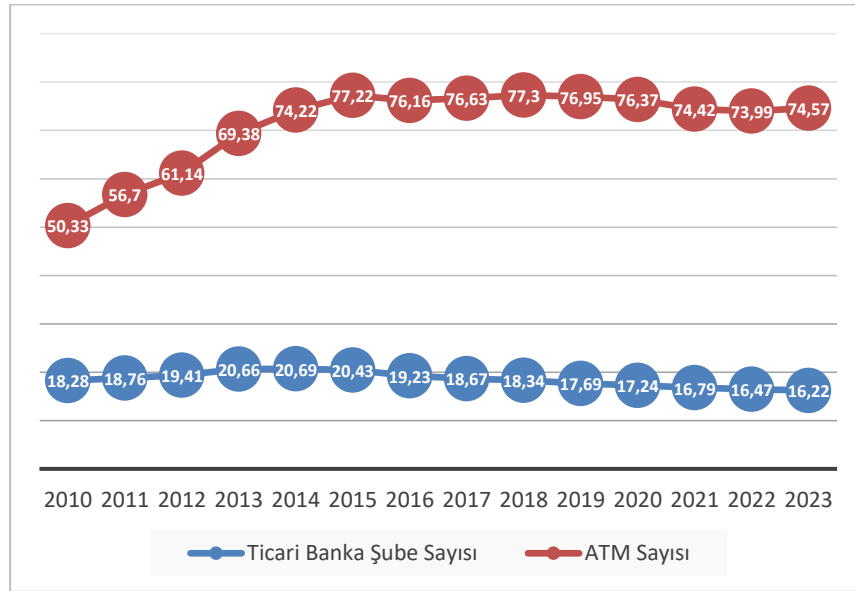
Kaynak: (TÜİK, 2024)

Türkiye’de turizmin GSYİH içindeki payı, yıllar içinde değişimler göstermiştir. 2019’da Türkiye’de turizmin GSYİH içindeki payının %6 olduğu görülmektedir. Ancak bu oran, 2020 ve 2021’de azalarak %4,2’lere gerilemiştir. Pandemi sürecinde seyahat kısıtlamaları ve turizm

faaliyetlerindeki azalma, turizm gelirlerinin düşmesine neden olmuştur. Turizmin GSYİH’deki payı 2022’de tekrar yükselişe geçerek %6,4’e ulaşmıştır. Bu artış, pandemi sonrası dönemde turizm sektörünün toparlanma sürecine girdiğini göstermektedir. 2022’de turizm sektörünün ekonomik büyümeye katkısı artmıştır. Ancak bu oranın daha da arttırılabilmesi için turizm sektöründeki istihdamı arttıran ve kaliteli insan kaynağının geliştirilmesine yönelik politikaların arttırılması gerekmektedir (Şekil 12).

4.10. Banka, Sigorta ve Finansal Hizmetlere Erişimin Görünümü

Banka, sigorta ve finansal hizmetlere erişimin yaygınlaştırılması için ticari banka şubelerinin ve ATM sayılarının nüfusa oranla dağılımının arttırılması gerekmektedir. Daha kolay bir finansal erişim, insanların güvenli, kolay ve erişilebilir ödeme ve diğer finansal hizmetlere ulaşabildiğini, günlük ihtiyaçları ve uzun vadeli hedefleri için kullanabildiğini göstermektedir. Finansal hizmetlere erişimle, iş fırsatlarının geliştirilmesinde ve üretken bireylerin sayısında artış sağlanarak ekonomik büyümeye katkı sunulmaktadır. Türkiye’de ATM sayısının, ticari banka şube sayısına göre fazla olduğu görülmektedir. 2023’te Türkiye’de ATM sayısında artış, ticari banka şube sayısında düşüş yaşanmıştır. ATM sayısının artması, bireylerin günlük ihtiyaçlarını güvenli, kolay ve erişilebilir şekilde gidermesine olanak sağlamaktadır. Ticari banka şube sayısında yaşanan düşüş, iş fırsatlarının geliştirilmesine yönelik fırsatların daha da arttırılması gerektiğini göstermektedir. Ticari banka şubelerinin sayısındaki azalma, bankaların dijital dönüşüm stratejilerinin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Dijital bankacılık hizmetlerinin yaygınlaşması, müşterilerin fiziksel şubelere olan bağımlılığını azaltmıştır. Ancak, bu durumun bazı olumsuz etkileri de olabilir. Özellikle, dijital bankacılık hizmetlerine erişimi olmayan veya bu hizmetleri kullanmakta zorlanan bireyler için finansal hizmetlere erişim zorlaşabilir. Ayrıca, ticari banka şubelerinin azalması, yerel ekonomilerde iş fırsatlarının azalmasına ve bankacılık sektöründe istihdamın düşmesine neden olabilir (Şekil 13).

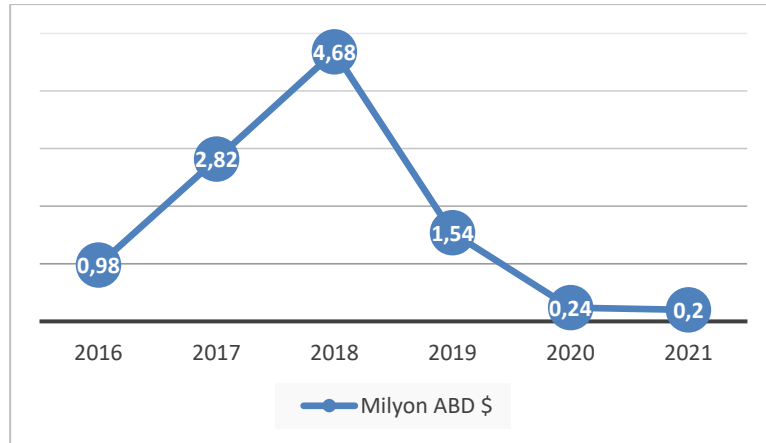
Şekil 13. 100.000 Yetişkin Başına Ticari Banka Şube ve ATM Sayısı

Kaynak: (TÜİK, 2024)

4.11. Ticari Destek Amaçlı Yardımların Görünümü

Ticaret taahhütler ve ödemeler için yardım, ticaret yardımında bulunan toplam Resmi Kalkınma Yardımı taahhütlerini ve brüt ödemelerini göstermektedir. Gösterge, ticaret yardımında

bulunan ülkelerin gelişmekte olan ülkelere yaptığı Resmi Kalkınma Yardımlarının ve diğer resmi para akışlarının toplamından oluşmaktadır. 2016’dan 2018’e kadar Türkiye’ye yapılan ticari taahhütler ve ödemelerin fazla olduğu görülmektedir. Ancak 2018’den sonra yapılan ticari taahhütlerin ve ödemeler için yardımlar azalmıştır. En düşük yapılan ticari taahhütler ve ödemeler için yardım 2021’de gerçekleşmiştir. Türkiye’ye yönelik yapılan ticari taahhütlerin ve ödemeler için yardımın azalması, gelişmiş ülkelerin ve iş dünyasının Türkiye ile ticaret ve iş birliği konusundaki taahhütlerinin azaldığı anlamına gelmektedir. Bu durum, ekonomik, siyasi veya diğer faktörlerden kaynaklanabilmektedir. Dış ticarete yaşanan dengesizlikler, politik gerginlikler veya küresel ekonomik dalgalanmalar bu azalmaya neden olabilmektedir. 2018 sonrası dönemde küresel ekonomik belirsizlikler ve dalgalanmalar, gelişmekte olan ülkelere yapılan yardımları olumsuz etkileyebilir. Özellikle ticaret alanındaki gerilimler (ABD-Çin, ABD-Avrupa Birliği), Brexit ve COVID-19 pandemisi gibi küresel olaylar, gelişmiş ülkelerin dış yardımlarını kısıtlamalarına neden olmuştur. Türkiye’nin ekonomik büyüme hızındaki dalgalanmalar, yüksek enflasyon oranları ve döviz kurlarındaki değişimler, yabancı yatırımcıların ve gelişmiş ülkelerin Türkiye’ye yönelik ticaret taahhütlerini azaltmalarına yol açmış olabilir. Bu durumda, Türkiye’nin uluslararası ticaret ve iş birliği stratejilerini yeniden değerlendirmesi ve yatırım ortamını iyileştirmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır. Bu durum, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği ve küresel rekabet gücünün artırılması açısından kritik öneme sahiptir. Ayrıca, yatırım ortamının iyileştirilmesi, yabancı sermaye girişlerini teşvik ederek ekonomik kalkınmayı destekleyecek ve istihdam olanaklarını artıracaktır (Şekil 14).

Şekil 14. Ticari Taahhütler ve Ödemeler İçin Yardım

Kaynak: (TÜİK, 2024)

5. SONUÇ

İlk kez ILO tarafından gündeme getirilen insana yakışır iş kavramı, sürdürülebilir kalkınma amaçlarının sekizinci hedefini oluşturmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma hedefi olarak insana yakışır iş ve ekonomik büyüme birlikte ele alınmıştır. İşgücü piyasalarında insana yakışır işlerin var olması ve sayısının artırılması ile sürdürülebilir ekonomik büyüme hedefine ulaşabilmektedir. Bu nedenle, insana yakışır iş kavramını ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi bir bütün olarak incelemek gerekmektedir. ILO raporuna göre, küresel işsizliğin, çalışan yoksulların ve kayıt dışı istihdamın daha da artması beklenmektedir. Özellikle G20 ülkelerinde enflasyon artışlarına bağlı olarak net gelirden ve yaşam standartlarında düşüş olduğu görülmektedir. Türkiye’nin mevcut durumu, insana yakışır işlerle birlikte kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyüme hedefine ulaşılması noktasında on iki alt gösterge üzerinden genel olarak değerlendirildiğinde, sürdürülebilirlik bilincinin artmasıyla üretim ve tüketim anlayışlarında değişim yaşandığı görülmektedir. Öte yandan, kişi başına ve çalışan başına düşen reel

GSYİH’nin düştüğü gözlemlenmektedir. Reel GSYİH’deki düşüşler, istihdam da daralma yaşandığının bir göstergesidir. Türkiye’de işsizlik oranlarında azalmalar gerçekleşse bile gerçekleşen üretim artışlarının ve ihracatın katma değeri düşük sektörlerde (otomotiv ve dayanıklı tüketim malları vb.) yoğunlaşması nedeniyle istihdam artışları sınırlı kalmaktadır. Sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için katma değeri yüksek ileri teknolojiye sahip nitelikli işgücünün var olduğu sektörlerin sayısının ve ihracat payının artırılması gerekmektedir. Bunun yanı sıra, enflasyona bağlı olarak satın alma gücünde yaşanan düşüşler net gelir düzeyinde azalmaya yol açmakta ve çalışan yoksul sayısını artırmaktadır. Bir ekonomide insana yakışır işler, adil ücret koşullarını sağlayarak yoksulluğun azaltılmasında, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasında kilit bir rol oynamaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi doğrultusunda Türkiye’de insana yakışır işler yeterli sayıda yaratılamamaktadır. ILO’nun “insana yakışır iş açığı” olarak nitelendirdiğini bu durum çalışma haklarının, istihdam fırsatlarının, sosyal korumanın ve sosyal diyalogun istenilen düzeyde sağlanmadığını ifade etmektedir. Türkiye’de cinsiyet ve yaşa göre en fazla işsizliğin 20-24 yaş arasında ve kadınlarda olduğu görülmektedir. İşgücü piyasalarında en kırılgan gruplar, genç kadınlardır. Artan finansal yatırımlarla KOBİ’lerin çoğunun resmiyete kavuştuğu ve kayıt dışı çalışanların sayısında azalmalar gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Kadınların kayıt dışı çalışma oranları, erkeklere göre oldukça fazladır. Kayıt dışı çalışanların oranıyla mevcut durum ölçülerek alınabilecek önlemlerin etki düzeyi tespit edilebilir. Bu bağlamda, KOBİ’lerin resmiyet kazanmasını teşvik eden politikaların yanı sıra, kadınların işgücü piyasasında daha güvenceli ve kayıtlı işlerde istihdam edilmesini sağlayacak önlemler alınmalıdır. Ayrıca, tarım ve tarım dışı sektörlerde kayıt dışı istihdamın azaltılması için sektörel bazda özel politikalar geliştirilmelidir. Çalışan çocuk sayısında dönemsel azalmalar yaşansa da hala üst seviyelerdedir. Ortalama saatlik brüt ücretler, genç çalışanlarda daha düşüktür. Ölümcül ve ölümcül olmayan iş kazalarında yaşanan artışlar, çalışma koşullarının hala istenilen uygunlukta olmadığını yansıtmaktadır. Cinsiyete göre bakıldığında, ölümcül ve ölümcül olmayan iş kazalarının en fazla erkeklerde gerçekleştiği görülmektedir. Diğer yandan, eğitim kalitesinde değişiklikler yapılarak uygulamalı eğitim sistemine geçiş yapılması ve mesleki eğitimlerin desteklenmesi ne eğitimde ne istihdamda olanların istihdam oranlarına olumlu etki yapmıştır. Eşit işe eşit ücret ve insana yakışır iş koşullarının sağlanması için çeşitli politika önerileri geliştirilebilir. Kadınlar ve gençler için özel eğitim ve mesleki eğitim programları düzenlenerek işgücü piyasasında daha rekabetçi hale gelmeleri sağlanabilir. Cinsiyet temelli ücret eşitsizliklerini azaltmak için yasal düzenlemeler yapılmalı ve işverenler bu konuda teşvik edilmelidir. Kadınların işgücü piyasasına katılımını artırmak için esnek çalışma saatleri, çocuk bakım hizmetleri ve işyerinde cinsiyet eşitliği politikaları gibi önlemler alınmalıdır. Gençlerin işgücü piyasasına geçişini kolaylaştıran staj ve çıraklık programları gibi uygulamalar yaygınlaştırılmalıdır. Dezavantajlı grupların sosyal güvenlik haklarının korunması ve iş güvencesinin sağlanması için politikalar geliştirilmelidir. Ücret eşitsizliklerini azaltmak ve düşük ücretli meslek gruplarının yaşam standartlarını iyileştirmek için düşük ücretli meslek gruplarındaki bireylerin eğitim ve mesleki eğitim olanaklarına erişimini artırarak onların işgücü piyasasında daha rekabetçi hale gelmeleri sağlanabilir. Asgari ücretin artırılması ve düzenli olarak güncellenmesi, düşük ücretli çalışanların yaşam standartlarını iyileştirebilir. Gençlerin iş bulma şanslarını artırmak için ekonomik destek paketleri ve teşvikler uygulanmalıdır. Çocuk işçiliğini azaltmak için eğitim, sosyal destek ve farkındalık kampanyaları gibi politika önlemleri alınmalıdır. İş kazalarının azaltılması ve güvenli çalışma ortamlarının sağlanması için (iş sağlığı ve güvenliği) İSG eğitimleri (işçilerin ve işverenlerin İSG konusunda bilinçlendirilmesi ve düzenli eğitimlerin verilmesi), denetimler (işyerlerinde İSG denetimlerinin sıklaştırılması ve ihlallerin caydırıcı yaptırımlarla cezalandırılması) ve teknolojik yatırımlar (işyerlerinde güvenlik teknolojilerinin kullanılması ve iş süreçlerinin otomasyonu) gibi politika tedbirleri uygulanmalıdır.

İstihdam yaratan ve kültürel mirası destekleyen sürdürülebilir turizmin GSYİH’deki payı artmıştır. Sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için mevcut payın daha da artırılması ve turizm sektöründeki nitelikli insan kaynağını geliştirilmesine yönelik politikaların uygulanması gerekmektedir. Turizm sektöründe çalışanların eğitim düzeyini artırmak ve mesleki becerilerini geliştirmek için eğitim ve mesleki eğitim programları yaygınlaştırılmalıdır. Çevresel ve kültürel değerleri koruyan sürdürülebilir turizm uygulamaları teşvik edilmelidir. Turizm sektörüne yönelik yatırımların artırılması için teşvikler sağlanmalıdır. Türkiye’nin turizm potansiyelini uluslararası alanda tanıtmak için pazarlama ve tanıtım faaliyetleri artırılmalıdır. Kaynak verimliliğini artırmak için, sürdürülebilir üretim ve tüketim politikalarının daha da güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu politikalar hem ekonomik büyümeyi desteklemeli hem de çevresel sürdürülebilirliği sağlamalıdır. Özellikle KOBİ’lerin sürdürülebilir üretim yöntemlerine geçişini teşvik eden finansal destekler ve eğitim programları, kaynak verimliliğini artırmada etkili olabilir. Türkiye’de ATM sayısının artması, bireylerin günlük ihtiyaçlarını güvenli, kolay ve erişilebilir şekilde gidermesine olanak sağlarken ticari banka şube sayısında yaşanan düşüş, iş fırsatlarının geliştirilmesinin önünde engel teşkil etmektedir. Bu durum, finansal erişimin istenilen düzeyde sağlanmadığını göstermektedir. Türkiye’ye yönelik yapılan ticari taahhütlerin ve ödemeler için yardımların azaldığı görülmektedir. Bu azalmalar, ekonomik, siyasi vb. diğer faktörlerden, dış ticaret hacminde ve küresel ekonomide yaşanan dalgalanmalardan ve politik huzursuzluklardan kaynaklanmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınmanın temel hedeflerinden biri olan insana yakışır iş ve ekonomik büyüme hedefi, küresel işsizlik ve yoksulluk sorunun çözümünde önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye’deki insana yakışır iş açığının kapatılabilmesi için ekonomik, sosyal ve çevresel politikaların eşgüdümlü bir şekilde hareket etmesi gerekmektedir. Eğitim ve istihdam politikalarının bütünleştirilmesi yönünde yapılan çalışmalar istihdam oranlarını olumlu yönde etkilemektedir. Sürdürülebilir ekonomik büyüme, bir ekonomide gelişmişliği ifade eden bir durumdur. Üretim artışları, sermaye yatırımları ve istihdamda insana yakışır işlerin varlığı ile sürdürülebilir bir ekonomik büyüme mümkün olabilmektedir.

Etik Beyan

“Türkiye’de İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyümenin Görünümü” başlıklı çalışmanın yazılması ve yayınlanması süreçlerinde Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına riayet edilmiş ve çalışma için elde edilen verilerde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı

Çalışmadaki yazarların tümü çalışmanın yazılmasından taslağın oluşturulmasına kadar tüm süreçlere katkı yapmış ve nihai halini okuyarak onaylamıştır.

Çatışma Beyanı

Yapılan bu çalışma gerek bireysel gerekse kurumsal/örgütsel herhangi bir çıkar çatışmasına yol açmamıştır.

KAYNAKÇA

Aca, Z. ve Akdamar, E. (2022). Türkiye’de İnsana Yakışır İş: Bağlam, Kavramsallaştırma ve Değerlendirme: Bir Alan Araştırması. *Journal of Management and Economics Research*, 20(1), 271-291.

Anker, R., Chernyshev, I., Egger, P., Mehran, F. ve Andritter, A.J. (2002). Measuring Decent Work with Statistical Indicators, Working Paper No: 2, *Policy Integration Department Statistical*

Yolvermez, B. (2025). Türkiye’de İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyümenin Görünümü. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 27(48): 447-473

Development and Analysis Group International Labor Office, Geneva, 1-83. (https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@integration/documents/publication/wcms_079089.pdf) (05.07.2024)

Bourdeau, L. (1999). National Report: Sustainable Development and Future of Construction In France. France: Centre Scientifique Et Technique Du Bâtiment.

Burchell, B., Kirsten, S., Agnieszka, P. ve Agloni, N. (2014). The Quality of Employment and Decent Work: Definitions, Methodologies and Ongoing Debates. *Cambridge Journal of Economics*, 38, 459-477.

Çetin Aydın, G. (2021). İnsana Yakışır İş ve Çalışan Yoksullar: İşgücü Piyasası Çerçevesinde Bir Değerlendirme. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 4 (1), 18-36.

Çetinkaya, E. ve Yıldırım alp, S. (2012). İnsana Yakışır İş Bağlamında Türkiye İşgücü Piyasasında Kadınların Durumu. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 153-172.

Çolak, A. (2019). Sosyal Politikanın Uluslararası Taraftarlarından Uluslararası Çalışma Örgütü ve Küreselleşme. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 73-84.

Dur, V. (2015). Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) Sosyal Güvenlik Politikalarındaki Dönüşüm. *Karatahta İş Yazıları Dergisi*, 3, 127-154.

Dübüş, U. (2017). *Wagner ve Keynes Hipotezlerinin Test Edilmesi: Türkiye Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.

Eğilmez, M. (2012). Kendime Yazılar, “Bir Sayfada GSYH Dersi”. (<https://www.mahfiegilmez.com/2012/01/bir-sayfada-gsyh-dersi.html>). (02.07.2024)

Erdinç, Z. (2013). *İktisadi Büyüme Kavramı*. Günsoy, G. ve Erdinç, Z. (Ed.). *İktisadi Büyüme içinde (Ünite 1)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Erdoğan, S. ve Kutlu, D. (2014). Dünyada ve Türkiye’de Çalışan Yoksulluğu: İşgücü Piyasası ve Sosyal Koruma Politikaları Bağlamında Bir Değerlendirme. *Çalışma ve Toplum*, 2(41), 63-114.

Erdut, Z. (2003). *Küreselleşme Bağlamında Uluslararası Sosyal Politika ve Türkiye*. 2. Baskı. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Erdut, T. (2005). İşgücü Piyasasında Enformelleşme ve Kadın İşgücü. *Çalışma ve Toplum*, 3(6), 11-49.

GBD 2015 SDG Collaborators. (2016). Measuring The Health-Related Sustainable Development Goals in 188 countries: A Baseline Analysis From The Global Burden of Disease Study 2015, *The Lancet*, 388 (10053), 1813-1850.

Gedik, Y. (2020). Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Boyutlarıyla Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma. *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*, 3 (3), 196-215.

Göker, Z. ve Dane, K. (2013). Tam İstihdamın Sağlanmasında Maliye Politikasının Rolü ve Postkeynesyen Çözüm Önerileri. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 13 (26), 103-119.

Gönerigök, M. ve Oğur, K. (2018). Prekarya Sosyolojisi: Ücretli Öğretmenler Örneği. *Dil ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 138-156.

Güloğlu, T., Korkmaz, A. ve Kip, M. (2003). Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdam Gerçeğine Bir Bakış. *Sosyal Siyaset Konferansları*, 51-95.

- Yolvermez, B. (2025). Türkiye’de İnsana Yakısr İş ve Ekonomik Büyümenin Görünümü. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 27(48): 447-473
- Günaydın, D. (2015). İnsana Yakısr İş: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme. *International Journal of Social Science*, 37, 123-148.
- ILO (International Labour Organization). (2024). World Employment and Social Outlook: Trends 2024. (<https://www.ilo.org/publications/flagship-reports/world-employment-and-social-outlook-trends-2024>). (03.07.2024)
- Işığışok, Ö. (2018). Çalışma Yaşamının Kalitesinin Arttırılmasında İnsana Yakısr İş. *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 6, 302-311.
- Kapar, R. (2007). Uygun İş Açığı: İnsana Yaraşmayan İşler. *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 29 (Ocak-Şubat-Mart), 2-10.
- Kartal, C. ve Mütefekkir, B. (2020). İran Ekonomisinde Reel Efektif Döviz Kuru ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki (1979-2017). *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 1-14.
- Kaya, S. (2020). İnsana Yakısr İş Açığı: Çalışan Yoksulluğu Açısından Bir Değerlendirme. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 79, 55-106.
- Koçali, K. (2021). Sosyal Güvenlik Kurumu’nun 2012-2020 Yılları Arasında İş Kazaları Göstergelerinin Standardizasyonu. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 12 (2), 302-327.
- Munck, R. (2013). The Precariat: A View From the South. *Third World Quarterly*, 34(5), 747-762.
- OECD ve EUROSTAT (2005). *Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data*, 3rd Edition. (https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oslo-manual_9789264013100-en). (04.07.2024)
- Palaz, S. (2005). Düzgün İş (Decent Work) Kavramı ve Ölçümü: Türkiye ve OECD Ülkelerinin Bir Karşılaştırması. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 50: 479-505.
- Peçe, M. A., Ceyhan, M. S. ve Akpolat, A. (2016). Türkiye’de Gelir Dağılımının Ekonomik Büyümeye Etkisi Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. *International Journal of Cultural and Social Studies (Int-JCSS)*, 135-148.
- Petek, A., Doğaner, M.B. ve Altun, C. (2022). BİST-100’ü Etkileyen Reel Efektif Döviz Kuru, Cds,Politika Faizi ve Reel Gsyih İlişkisinin Asimetrik Nedensellik Analizi. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 8(63), 1585-1597.
- Selamoğlu, A. (2002). Gelişmiş Ülkelerde İstihdam Politikaları, Esneklik Arayışı ve Etkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (4), 33-63.
- Shefer, D. ve Frenkel, A. (1998). Local Milieu and Innovations: Some Empirical Results. *The Annals of Regional Science*, 32(1), 185-200.
- Standing, G. (2011). *The Precariat - The New Dangerous Class*, Bloomsbury Academic, Newyork, USA.
- Sustainable Development Report (2020). *The Sustainable Development Goals and Covid-19*. (<https://www.sustainabledevelopment.report/reports/sustainable-development-report-2020/>) (01.07.2024)
- Tınar, M. Y. ve Ulusoy, T. (2017). Çalışma Koşullarının İnsancalaştırılmasında Çalışan Memnuniyet Anketinin Rolü – Uygulamadan Bir Örnek Analizi. *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, Özel Sayı: 22, 115-125.

Yolvermez, B. (2025). Türkiye’de İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyümenin Görünümü. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 27(48): 447-473

UN (United Nations) Türkiye. (2024). *Sürdürülebilir Kalkınma Amacı 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme*. (<https://turkiye.un.org/tr/sdgs/8>) (03.07.2024)

UNDP (United Nations Development Programme). (2024). *Sürdürülebilir Kalkınma için Amaçlar*. (<https://www.kureselamaclar.org/amaclar/insana-yakisir-is-ve-ekonomik-buyume/>) (04.07.2024)

UNICEF ve ILO. (2020). *Çocuk İşçiliği 2020 Küresel Tahminler, Eğilimler ve Önümüzdeki Yol*. (<https://www.ilo.org/tr/publications/cocuk-isciligi-2020-kuresel-tahminler-egilimler-ve-onumuzdeki-yol>) (08.07.2024)

Us, K. ve Akbıyık, N. (2023). Tarım Sektöründe İstihdam ve Çalışanların Sosyal Güvenliği. *Econharran*, 7(12), 25-36.

Yücel, Y. ve İzdeş, Ö. (2017). Gelişmekte olan Ülkelerde “İnsana Yakışır İş”i Ölçmek: Türkiye için Öneriler. *Ekonomik Yaklaşım*, 28(104), 1-37.

Yüceol, H.M. (2006). Türkiye Ekonomisinde Büyüme ve İşsizlik İlişkisinin Dinamikleri. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 21(243), 81-95.

Extended Abstract

Outlook for Decent Work and Economic Growth in Turkey

Aim

The economic, environmental and social unrest experienced today has brought the concept of sustainability to the agenda. With the concept of sustainability coming to the fore, countries have begun to create and develop social development strategies. Under the name of sustainable development, the understanding of finding solutions to environmental concerns has changed with the understanding that environmental concerns cannot be achieved without addressing economic and social concerns and that all these factors are systematically interconnected. The concept of decent work, first brought to the agenda by the International Labor Organization (ILO), is among the sustainable development goals. Decent work refers to jobs that have fair wages and working conditions, equal pay for equal work, occupational health and safety, social security and labor rights. Poverty and high unemployment constitute obstacles to achieving sustainable economic growth. A stable, inclusive sustainable economic growth can be achieved in a labor market where decent work is available. The study aims to analyze Turkey’s current situation in achieving the goal of decent work and economic growth, which is one of the fundamental goals of sustainable development.

Method

In the study, the concept of decent work is first addressed, and the goals and sub-goals of decent work and economic growth are explained. Then, Turkey’s decent work and economic growth outlook is analyzed based on TÜİK SDG data. Finally, a general assessment of Turkey’s decent work and economic growth outlook is made with the obtained data. Turkey’s current situation has been evaluated in general terms based on twelve sub-indicators in terms of achieving the goal of inclusive and sustainable economic growth with decent jobs.

Findings

With the increase in sustainability awareness in Turkey, it is observed that there is a change in production and consumption approaches. On the other hand, it is observed that real GDP per capita and per employee has decreased. Decreases in real GDP are an indication of a decrease in employment. Even if unemployment rates decrease in Turkey, employment increases remain limited due to the concentration of production increases and exports in low value-added sectors (automotive and durable consumer goods, etc.). In Turkey, the highest unemployment rate by gender and age is observed to be between the ages of 20-24 and among women. The most vulnerable groups in labor markets are young women. It is observed that with increasing financial investments, most SMEs have become official and the number of unregistered employees has decreased. The unregistered employment rates of women are considerably higher than those of men. Although there have been periodic decreases in the number of working children, they are still at high levels. Average hourly gross wages are lower among young employees. The increases in fatal and non-fatal work accidents reflect that working conditions are still not at the desired level. When examined by gender, it is seen that fatal and non-fatal work accidents occur most among men. On the other hand, making changes in the quality of education, switching to an applied education system and supporting vocational training have had a positive effect on the employment rates of those who are neither in education nor in employment. The share of sustainable tourism in GDP has increased, creating employment and supporting cultural heritage. While the increase in the number of ATMs in Turkey allows individuals to meet their daily needs in a safe, easy and accessible way, the decrease in the number of commercial bank branches poses an obstacle to the development of business opportunities. Aid for commercial commitments and payments to Turkey has decreased.

Conclusion

In order to achieve sustainable economic growth, the number of sectors with high value-added, high-tech, and qualified workforce and their export share must be increased. In line with the realization of sustainable development goals, decent jobs cannot be created in Turkey in sufficient numbers. This situation, which the ILO describes as a "decent work deficit", indicates that labor rights, employment opportunities, social protection and social dialogue cannot be provided at the desired level. In addition, decreases in purchasing power due to inflation lead to a decrease in net income and increase the number of working poor. The goal of decent work and economic growth, one of the fundamental goals of sustainable development, plays an important role in solving the global unemployment and poverty problem. It is important for economic and social policies to act in a coordinated manner in order to close the decent work gap in Turkey.
